

Boorn & Boerschop

JUBILEUMNUMMER

Een uitgave van de heemkundevereniging Bussemakerhuis Borne
Verschijnt 3 keer per jaar

Colofon

Bestuur van de vereniging

F.A. Nijkamp (voorzitter), L.F.M. Leurink (secretaris), H.J.M. Westerik (penningmeester), H.A. Blödtnr- Leushuis, A.M.A. Haak - Beune, J. Hassels Mönning en B.J. Hogeweg, (leden).

Secretariaat

Zuid Esch 31, 7622 DB BORNE
tel.: 074 266 31 60
e-mail: info@heemkundeborne.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 18,-- per jaar; gezinslidmaatschap € 24,-- per jaar.

Bank

Rabobank Borne, rek.nr. 14.56.37.409

Giro

115.75.24 t.n.v. de penningmeester van Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Redactie Boorn & Boerschop

J.F. Deckwitz, J. Haak, en A. Tanke.

Redactieadres

Blauwgras 68, 7623 GL Borne,
tel.: 074 266 59 92
e-mail: deckwitz@home.nl

Ondersteuning en advies

H. ten Thije, J.J. Grootenboer en J.B.F. Leuwerink.

Omslag ontwerp

J. Haak

Website

www.Heemkundeborne.nl

Inzenden kopij

Aan het redactieadres. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te splitsen of te redigeren.

Foto's in dit blad

De redactie heeft haar uiterste best gedaan rechthebbenden te achterhalen. Mocht u van mening zijn dat u rechten kunt laten gelden op afgebeelde foto's, dan kunt u zich melden bij het bestuur van de vereniging.

Verspreiding

Via boekhandel Bruna, VVV en de penningmeester van de vereniging, allen te Borne.

Losse nummers

€ 4,00 (porto € 2,00)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Foto's op het voorblad

Achtergrondfoto op het voorblad:

De vaak betreurde val van de watertoren bij Spanjaard op 13 april 1987.

Kleine foto's van boven naar beneden:

Het inmiddels alweer verdwenen buitenbad van 't Wooldrik; een kijkje op Bornerbroek dat voor Borne verloren ging; de Zwanenhof in 2001 met de gemeentelijke herindeling bij Borne gevoegd; slaan van de eerste paal in de Borsche Maten op 6 april 2006; het in 1975 gesneuvelde NS-stationsgebouw van Borne.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Inhoud

Colofon / Inhoud	<i>Redactie</i>	1
Van de redactie	<i>Redactie</i>	2
Onze vereniging: 50 jaren jong!	<i>Frans Nijkamp</i>	3
Een halve eeuw heemkunde in Borne	<i>Annemarie Haak</i>	4
Gas, water en licht voor iedereen. -2- Water	<i>Anja Tanke</i>	7
Nieuwe expositie in de Oale Schöp	<i>Bart Hogeweg</i>	12
Zo was 't, zo is 't . . . de Nieuwe Kerkstraat	<i>Anja Tanke</i>	13
Museumpresentatie van het Bussemakerhuis volledig vernieuwd	<i>Liesbeth Hassink</i>	14
Een interessante vondst: een (vis)net-verzwaarder	<i>Leo Leurink</i>	15
Een gedenkwaardige wandeling door Borne	<i>Theo L.M.M. van der Sman</i>	16
Hoo t was en hoo t is	<i>Sybrand Lammers</i>	18
Goede clubgeest, enthousiasme en wilskracht hoog in het vaandel bij honderdjarig BVV Borne	<i>Harry Filart</i>	20
Vliegramp in Borne. -2- De vlieger Piet Hartzema	<i>Jan Deckwitz</i>	24
1845: opwinding in Borne	<i>Leo Leurink</i>	26
Bijnamen in en om Borne, een impressie van het jubileumboek	<i>Leo Leurink</i>	28
Fotowedstrijd . . . hoe goed kent u Borne en omgeving?	<i>Anja Tanke</i>	30
Ne gapse water	<i>Johan Kwast</i>	31
Boekennieuws	<i>Jan Deckwitz</i>	33
Van de bestuurstafel	<i>Leo Leurink</i>	34
Excursie naar Museumpark Oriëntalis en Gallo-Romeinse tempels	<i>Henny Westerik</i>	35
Nog leverbare uitgaven		36

Van de redactie

“Vroeger” was je oud, als je 50 jaar werd en de meeste mensen waren tegen die tijd ook wel versleten. Kom daar nu maar eens om. Het oud worden hebben we uitgesteld en we blijven actief. En zo is het ook met onze vereniging: al 50 jaar actief in onze gemeente. Wie had dat toen kunnen denken. De vereniging gedraagt zich dan ook niet bepaald bejaard en bedaard. Er zijn veel initiatieven en mooie resultaten. Onze voorzitter spreekt over jong en gelijk heeft 'ie.

In dit nummer

Zoals u ongetwijfeld al gemerkt heeft, is dit nummer van *Boorn & Boerschop* dikker dan normaal. Dit is dan ook het officiële jubileumnummer! Wat kunt u hierin verwachten? Er is meer aandacht voor de activiteiten die in dit jubileumjaar ontplooid worden.

Bij een jubileum hoort traditioneel terugkijken en vooruitkijken en daarmee beginnen we dan ook. Onze voorzitter **Frans Nijkamp** vertelt in *Onze vereniging: 50 jaren jong!* waar we nu staan en wat de plannen voor de toekomst zijn. Bestuurslid **Annemarie Haak** had een gesprek met oudvoorzitter Henk Woolderink en samen blikken ze terug in *Een halve eeuw heemkunde in Borne*.

De vereniging kan dit jaar drie boeken uitbrengen dankzij het enthousiasme en de inzet van de auteurs. **Jan Deckwitz** bespreekt in Boekennieuws het onlangs uitgekomen boek *Canon van Borne*. Dit boek is tot stand gekomen mede dankzij de auteurs die ook de internet canon verzorgd hebben.

Borne bij de tijd, de canon voor kinderen, is geschreven door Hans Gloerich. Dit boek zal besproken worden in de volgende *Boorn & Boerschop*.

Bestuurslid **Leo Leurink** is één van de stuwende krachten achter het bijnamenboek. Dit is het derde boek dat dit jaar uitkomt. Hij licht alvast een tipje van de sluier op.

Op de middenpagina's treft u een gedicht aan van Sybrand Lammers *Hoo t was en hoo t is*. In het kader van terugkijken bij ons jubileum vindt de redactie het een zeer toepasselijk gedicht.

Bestuurslid **Bart Hogeweg** vertelt over de nieuwe expositie *“Boorn & Boerschop in vroegere tijden”* die we natuurlijk allemaal gaan bekijken in de Oale Schöp.

Als u dan toch op pad bent, loop dan gelijk binnen bij het Bussemakerhuis. De expositieruimten zijn opnieuw ingericht en daardoor komt de collectie geweldig mooi tot zijn recht. **Liesbeth Hassink** vertelt over de officiële opening en alle veranderingen.

Uit de collectie van het gemeentearchief komt opnieuw de foto voor de fotowedstrijd. **Anja Tanke** bedacht de bijbehorende vraag.

Er is altijd baas boven baas. De BVV Borne bestaat dit jaar 100 jaar. **Harry Filart** dook in de geschiedenis van de club in *Goede clubgeest, enthousiasme en wilskracht hoog in het vaandel bij honderdjarig BVV Borne*.

In het drieluik over de aanleg van elektriciteit-, gas- en watervoorziening vertelt **Anja Tanke** nu over de introductie van de waterleiding in de Bornse huishoudens in *Gas, water en licht voor iedereen. -2- Water*.

Pastoor Van der Sman schrijft nog een laatste keer in ons blad. Hij zet zijn herinneringen aan Borne op papier in *Een gedenkwaardige wandeling door Borne*.

In de Nieuwe Kerkstraat wordt flink gebouwd. Daarom in deze aflevering van *Zo was 't, zo is 't . . de Nieuwe Kerkstraat* een aantal foto's vanaf 1895 tot heden. **Anja Tanke** zocht ze bij elkaar.

De auteur **Jan Deckwitz** kreeg veel reacties op het eerste deel van zijn artikel over de vliegcramp in Borne. Nu het tweede deel: *Vliegcramp in Borne. -2- De vlieger Piet Hartzema*.

Wat ook niet mag ontbreken in dit jubileumnummer: een verhaal van **Johan Kwast**. Deze keer *Ne gapse water*.

Tot slot vertelt ons lid **Henny Westerik** over het jaarlijks uitstapje dat dit jaar naar Nijmegen en omgeving ging.

Dialect in Boorn & Boerschop

De oplettende lezer zal het zeker zijn opgevallen dat er nogal wat verschillen zijn in de schrijfwijze van de dialectbijdragen in ons blad.

De ene schrijver hanteert de schrijfwijze van de "Kreenk vuur de Twentse sproak" en de ander de spellingsregels van de "Standaard Schriefwieze" voor de Twentse en aanverwante streektaalen. Zo schrijft de een "loopn" en de ander "lopen" en de een "proatn" en de ander "proaten".

Wij als redactie realiseren ons dat iedere spelling zijn voors en zijn tegens heeft. Wij vinden ook dat in een streektaal die geen algemene standaard kent, iedereen vrij is om te schrijven zoals hij of zij wil. Het is daarom dat die verschillen in ons blad aanwezig zijn. Het gaat tenslotte om de inhoud.

Verstaand kump met de joaren. Als de joaren der bint mer het verstaand nich, dan is het pas slim.

Onze vereniging: 50 jaren jong!

Frans Nijkamp

Wanneer u dit artikel in deze jubileumuitgave van *Boorn & Boerschop* leest, staan wij al dicht voor de feestelijke viering van ons 50-jarig jubileum. Als voorzitter van zo'n bloeiende en actieve vereniging als de onze, is het niet "bepaald zwaar" om bij deze mijlpaal zowel het verleden, alsook het heden en de toekomst te belichten.

De oprichting

Gezien het feit dat u op de volgende pagina's in deze jubileumuitgave een interview kunt lezen dat Annemarie Haak had over het verleden van onze vereniging, met onze oud-voorzitter Henk Woolderink beperk ik mij tot het heden en de (nabije) toekomst.

Het reilen en zeilen van de vereniging

Het heeft de vereniging in de loop der jaren nooit ontbroken aan krachtdadige leden c.q. bestuursleden. Daarnaast kunnen we ons gelukkig prijzen met veel "schrijvend talent" en een groot aantal leden die op verschillende gebieden de handen uit de mouwen steken en, al dan niet in commissieverband, ons cultureel en historisch aan de weg doet timmeren.

Het een en ander komt in al die jaren tot uitdrukking door het uitkomen van talloze publicaties en boeken; in dat kader spant dit jubileumjaar tot nu wel de kroon. Verder zijn wij zeer blij met de kwaliteit van ons "ijzersterk" verenigingsblad *Boorn & Boerschop*. Ook mogen ook de min of meer jaarlijks ingerichte exposities in de "Oale Schöp" niet ongenoemd blijven. Daarnaast onze archiefruimte in de bibliotheek in het Kulturhus en onze website vervult een belangrijke taak in de informatievoorziening.

Tot slot wil ik de door de vereniging georganiseerde thema-avonden niet onvermeld laten. Al deze activiteiten dragen bij aan een sterke binding in onze vereniging.

Samengevat: omdat een groot aantal leden, ieder op zijn / haar eigen manier, veel energie steekt in al de activiteiten, kunnen we trots vaststellen, dat wij als vereniging nog steeds gestaag groeien (inmiddels ca. 475 leden!), financieel gezond zijn en velen een plezier bezorgen.

Enkele kanttekeningen naar de toekomst

Gezien het feit dat de naam "Heemkundevereniging Bussemakerhuis" steeds meer tot misverstanden leidt, overwegen wij thans de naam van de

vereniging weer aan te passen. De nieuwe naam? De leden is gevraagd hierover mee te denken, zie hiervoor de oproep in de voorjaarseditie van *Boorn & Boerschop*.

De vergrijzing van het ledenbestand. Net als bij al de andere verenigingen op cultuurhistorisch gebied gaat ook bij onze vereniging de gemiddelde leeftijd van onze leden omhoog. Vooralsnog is dit niet verontrustend, maar toch . . . Als bestuur hebben wij ons de vraag gesteld: "Wat kunnen wij hier aan doen?" Inmiddels hebben wij toenadering gezocht tot enkele andere Bornse verenigingen/stichtingen op cultuurhistorisch gebied (o.a. Stichting Bussemakerhuis, Stichting Bornse synagoge en de vrienden van de Oude Kerk), met als doel: waar mogelijk de Bornse bevolking gezamenlijk aan te spreken. Uiteraard dient de identiteit van de vereniging gewaarborgd te worden.

De doelgroepen die wij hopen te interesseren:

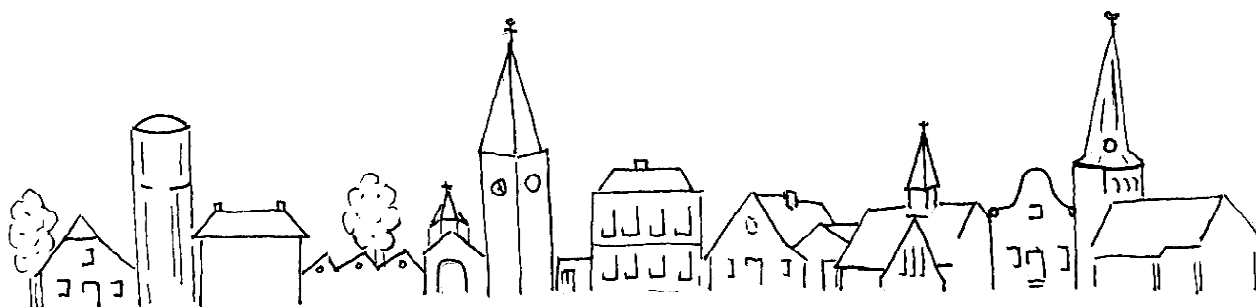
- ✓ de jeugd; (o.a. voor de kinderen, het boek *Borne bij de tijd* en de expositie in de Oale Schöp)
- ✓ hun ouders; kortom de "jongere ouderen". In dit alles worden wij door een beroepsconsultant van de provincie Overijssel op subsidiebasis begeleid.

Vanzelfsprekend houden wij u van verdere ontwikkelingen in deze op de hoogte.

Tot besluit

Uit het voorgaande moge blijken dat wij best trots op en blij mogen zijn met onze vereniging. In Borne, dat zo rijk is aan cultuurhistorisch erfgoed, hebben wij in de loop der jaren ons bestaansrecht bewezen en kunnen wij thans van een bloeiende vereniging spreken.

Het is dan ook terecht en op zijn plaats dat wij in september a.s. op een feestelijke wijze bij deze mijlpaal stilstaan. Wij, als bestuur, hopen u dan te ontmoeten en samen met u het glas te heffen op weg naar een volgend jubileum.

Een halve eeuw heemkunde in Borne

Annemarie Haak

Een mijlpaal voor de vereniging, maar tevens een goed moment om eens terug te kijken op die historie. Wie stonden er aan de wieg en hoe is de vereniging uitgegroeid tot het formaat dat het nu heeft. Ik had een interessant gesprek met Henk Woolderink, oud-voorzitter en reeds een respectabel aantal jaren actief lid van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Het begon allemaal in 1962. De toenmalige burgemeester drs. J.W.J.M. van Bommel riep een groep notabelen bij elkaar om zich te verenigen als *Vrienden van het Bussemakerhuis*.

Dit waren de heren A.L. Hulshoff (conservator van het Rijksmuseum Twente), Bos, Dijkhuis, H. Hulshoff, Jonge Poerink, Meyling, Rientjes Liedenbaum en Ten Voorde. De opzet was het Bussemakerhuis te behoeven voor verdere verloeding en eventuele sloop. Dat was 17 september 1962. Voorzitter werd 'meester' Dijkhuis. Verdere bestuursfuncties waren er in die begintijd niet, dat kwam pas een jaar later toen H. Hulshoff penningmeester werd en G.J. ten Voorde secretaris. De groep noemde zich *De Vriendenkring*, had elf leden en richtte zich tevens op het uitdragen van de historie. Dit kwam in de praktijk voornamelijk neer op het houden van "praatavonden". Een jaar na de oprichting op 3 oktober stond de eerste ledenavond op de rol. Drs. Sandberg gaf een lezing over Twickel. Tevens werd er een grote expositie in het Bussemakerhuis ingericht met als titel: "Zo was Boorn vroeger". Een grote collectie prentbriefkaarten, foto's, etsen en tekeningen gaf een beeld van het Bornse uit vervlogen tijden. Deze expositie werd een jaar later opgevolgd door de

*Henk aan het werk. Op tafel liggen een aantal uitgaven van de vereniging.
(foto A. Haak)*

tentoonstelling "Oude Kerkkunstschatten in het Bussemakerhuis".

Foto's krantenartikelen

Mensen konden zich niet aanmelden, men moest gevraagd worden om de praatavonden bij te wonen. Ondanks dit systeem groeide de club zodanig dat Ten Voorde op zekere dag opmerkte: "Wie greuit oet de noad!" waarmee hij aan wilde geven dat het Bussemakerhuis te klein werd voor de bijeenkomsten. De kring telde 33 leden en daarom werd er in 1963 al verhuisd naar de Keizerskroon. Inhoudelijk bleef alles hetzelfde, hoewel de onvrede hierover toenam. Dit leidde tot een ontmoeting met de *St. Heemkunde Ootmarsum en omstreken*. Naar aanleiding van deze ontmoeting ontstond het plan om een nieuwe organisatievorm op te zetten met donateurs / leden en werkende leden, die ondergebracht zouden worden in diverse werkgroepen. Zij zouden zich onder meer kunnen gaan richten

Aantrekkelijke expositie in het Bussemakershuis

„Zo was Boorn vroeger”

Circa 1250 personen bezochten de tentoonstelling „Zo was Boorn vroeger”, welke van 25 tot en met 31 maart in het Bussemakershuis aan de Ennekerdijk in Borne te zien was en die vrijdag de 24ste officieel door burgemeester drs. J. W. J. M. van Bommel geopend werd. Het initiatief tot deze expositie, welke ingericht werd onder deskundig toezicht van drs. A. L. Hulshoff, werd genomen door het comité „Vrienden van het Bussemakershuis” waarvan de heer G. J. H. Dijkhuis voorzitter is.

De eerste persvermelding van de Vriendenkring in de Twentse Post van maart 1963.

op geschiedenis, het dialect, de natuurbescherming, folklore, museum en bibliotheekwezen, veldnamen oude panden en boerderijen. Het inkomen van de vereniging moest bijeen gebracht worden door contributie van de leden/donateurs, subsidie van de gemeente, de VVV, het Provinciaal bestuur van het Archief te Zwolle en eventuele bijdragen uit het Anjerfonds.

Een speciale werkgroep ging zich met dit ambitieuze plan bezighouden. De heren Van Dijk en Scholte kwamen samen met mevr. Van Harten-Fransen tot twee keuzemogelijkheden: De vereniging zou naar genoemd voorbeeld van Ootmarsum opgezet wor-

monument in hun naam behouden. De ambitieuze plannen mochten dan wel geen doorgang vinden, het nieuwe bestuur timmerde behoorlijk aan de weg. Er werden meer activiteiten opgezet, er kwamen diverse werkgroepen, er werd meer onderzoek gedaan, er kwamen publicaties op de markt en men lanceerde een enorme topper: de wandelingen door historisch interessante gebieden.

De heer Wennekink organiseerde deze tochten samen met mevrouw Van Harten. "Op deze manier leerden we de Katt'nhook en de Hoondnhook kennen", weet Woolderink nog. Zelfs Weleveld werd op deze manier blootgelegd. "Deze wandelingen waren enorm populair en trokken veel belangstellenden". Later werden er fietstochten opgezet, die net zo in de smaak vielen bij het publiek.

Tegenwoordig wordt gekozen voor een dagtrip met een comfortabele touringcar, waarbij de ene keer in Duitsland wordt aangelegd en de andere keer ergens in Nederland. "Zo hebben we al heel wat mooie plekjes bezocht, het oude eiland Schokland met zijn voormalige haven Emmeloord, of Clemenswert met het jachtslot van de bisschop van Munster. Dat waren prachtige excursies om er een paar te noemen".

Bericht in de Twentse Courant van 24 april 1964.

den of de Vriendenkring zou opgenomen worden in een groter kader waarin ook andere culturele activiteiten zouden worden opgenomen. Alle leden werd gevraagd om na te denken over deze twee voorstellen en de reacties in te sturen. Van de 150 leden kwamen uiteindelijk zeven brieven met opmerkingen terug! De tijd was er waarschijnlijk nog niet rijp voor. Alles bleef vervolgens bij het oude.

Stichting Bussemakerhuis

Terwijl er druk gefilosofeerd werd over de nieuwe opzet van de vereniging, werd een nieuwe stichting Bussemakerhuis in het leven geroepen. Deze richtte zich geheel op het beheer van het monumentale pand. Later zouden de Klopjeswoningen en de Synagoge in dezelfde stichting worden ondergebracht. De Vriendenkring splitste zich hierdoor in tweeën, er ontstonden twee aparte besturen. H. Velner werd de nieuwe voorzitter, hij werd bijgestaan door de dames Groothengel en Hulshof-Wortman als penningmeester en secretaris. Met deze tweedeling kwam tevens een einde aan de verbintenis met het Bussemakerhuis. Desalniettemin wilden de leden de vermelding van het

Projecten voor basisschoolleerlingen

De jeugd werd in 1986 voor het eerst betrokken bij de heemkunde. Met steun van het Comité Zomerzegels, werd een project opgezet voor de scholen in Hertme en Bornebroek. Aan de hand van kadastrakaarten moesten de kinderen aangeven hoe hun eigen omgeving er vroeger uit moet hebben gezien. Dit initiatief is doorgezet. Nog elk jaar worden er projecten voor de basisschooljeugd opgezet.

Het 25-jarig jubileum

Een absoluut hoogtepunt in de historie van de vereniging is de viering van het 25-jarig bestaan. "We hadden een hele feestweek georganiseerd. Elke dag was er iets te doen", herinnert Woolderink zich. Hij was destijds secretaris. Heel bijzonder was de presentatie van het boek: *Borne, Historie en Volksverhalen* en de expositie: *Borne, Boeren en Burgers* (BBB), die te zien was in het Bussemakerhuis, de Synagoge en Erve Mösselboer. Deze tentoonstelling, die een indruk gaf van het leven aan het begin van de twintigste eeuw, werd ook door de kinderen van alle basisscholen bezocht.

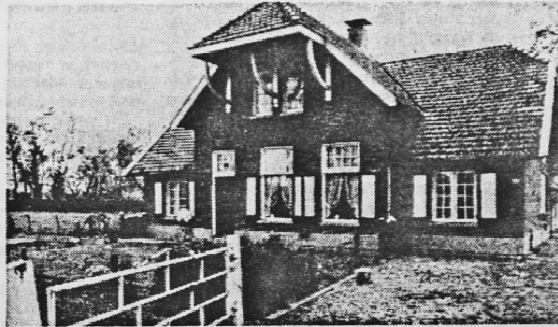
Vrienden Bussemakerhuis actief in Hertme/Bornerbroek

BORNE — De oudheidkundige vereniging Vrienden van het Bussemakerhuis heeft in samenwerking met de scholen in Bornerbroek en Hertme een heemkunde-project op touw gezet. Door hen onder meer een maquette te laten maken van de buurtschap zoals die er vroeger uitzag wil men de leerlingen bij de historie van hun eigen woonomgeving betrekken. De voorbereidingen werden vorig jaar in gang gezet.

Dankzij een gift van 1000 gulden van het Bornse comité Zomertzegels kan het project nu na de zomervakantie beginnen.

Het is voor het eerst dat de Vrienden van het Bussemakerhuis, waarvan de leden voornamelijk uit het dorp Borne afkomstig zijn, op deze wijze naar buiten treden. Om ook de buurtschappen wat meer bij de activiteiten van de vereniging te betrekken werd contact gezocht met de scholen in Hertme en Bornerbroek, want de bedoeling was juist ook de jeugd te bereiken.

„Voor kinderen is dit heel concreet. Hoe zag de buurtschap er vroeger uit, hoe is ze gegroeid tot wat het nu is”, licht H. A. M. Woolderink van de vereniging toe. „Bovendien rekenen we op een soort inktvlek-effect. De kinderen zullen oudere dorpsgenoten moeten interviewen, foto's moeten gaan bekijken en we zijn bijvoorbeeld van plan speciale ouderavonden te organiseren. We hopen dat er zo toch meer mensen bij betrokken raken”.

■ Een archiefphoto van erve Het Bartelink in Hertme. Bij het in 1353 al genoemde erve Bartoldinck lag het erve 't Hommers, in 1878 als enig overgebleven erf na afbraak herbouwd als woonhuis met schuur. In 1906 - het heette toen 't Bartelink - werd de losstaande schuur verbouwd in de huidige vorm, met aangelegene woning.

Artikel over het eerste project voor basisschoolleerlingen in het Hengelo's Dagblad van 23 april 1986.

Boorn & Boerschop

Het enige dat nog ontbrak binnen de heemkundevereniging was een eigen tijdschrift. Een periodiek waarin de leden hun historische verhalen, resultaten van onderzoek en andere bevindingen kwijt konden. De wens leefde al geruime tijd, maar het zou toch nog een paar jaar duren voordat er een redactie geformeerd kon worden die deze kar ging trekken. Zonder iemand tekort te doen mag gerust gesteld worden dat Frits van Capelleveen zich enorm heeft ingespannen om *Boorn & Boerschop* op de rails te zetten. In oktober 1991 maakt het blad zijn debuut en komt in eerste instantie twee keer per jaar uit. Het blijkt een schot in de roos, de vereniging kan veel nieuwe leden noteren. „Sindsdien is het blad steeds professioneler geworden en heeft het een prachtige lay-out gekregen. Daar kunnen we mee voor de dag komen!” Het verschijnt inmiddels drie keer per jaar en er wordt zelfs gepraat over vier keer. „Wellicht in de toekomst. Je moet er wel van overtuigd zijn dat er voldoende kopij wordt aangeleverd!”.

Publicaties

De eerste publicaties verschenen in de jaren '80. Henk Woolderink haalde als eerste de regionale

pers met zijn onderzoeken. Deze handelen over de kopie van de legger van de Hof en de vondst van een oud vicarieboek van de heren van Weleveld. Het was de eerste aanzet van een lange lijst boeken die in de loop der jaren zijn verschenen. De onderwerpen zijn zeer divers. Zo verdiepte Jaap Grootenboer zich onder meer in de historie van de Oude Kerk en het geslacht Weleveld, gaf mevr Van Harten-Fransen heel wat boekjes uit over het ontstaan van het Bornse landschap met haar boerderijen en deed Woolderink ondermeer onderzoek naar het ontstaan van Borne.

Naar aanleiding van de eerste vermelding van Borne in de geschiedenisboeken werd het 800-jarig bestaan van het dorp gevierd, waarbij tevens het boek: *De Hof te Borne* op de markt werd gebracht. „Onmisbaar bij deze publicaties was het instellen van een boekenfonds. Met het spaargeld dat

we hierin reserveerden, konden uit te geven boeken voorgefinancierd worden. Met de opbrengsten uit de verkoop werd het fonds weer aangevuld.”.

Oale Schöp

Vermeldenswaard is tevens de restauratie van de Oale Schöp bij Erve Mösselboer. Op deze locatie heeft de Heemkundevereniging haar thuishonk gevonden. Een plek om te vergaderen, maar tevens om tentoonstellingen in te richten. „Zo'n locatie is van groot belang, net als een eigen documentatiecentrum, zoals dat momenteel ingericht wordt in de bibliotheek. Mensen moeten de heemkundevereniging kunnen vinden en gebruik kunnen maken van onze kennis. Dan doe je het als vereniging goed!” Over het voornemen om meer jongeren bij de vereniging te betrekken is de oud-voorzitter ietwat sceptisch. „Voor veel mensen wordt historie pas interessant op latere leeftijd, dan heeft men meer tijd en kan men er zich in verdiepen. Een enkeling wil dat al eerder. Ik denk dat het heel belangrijk is om die zaken waar we nu allemaal mee bezig zijn op niveau te houden en dat vergt al heel wat inzet en energie. Met de huidige plannen van de regering wordt de vrije tijd van ouderen ook steeds minder!”

Gas, water en licht voor iedereen. -2- Water

Anja Tanke

In *Boorn & Boerschop* 2012 nummer 1 heeft u kunnen lezen over de introductie van elektriciteit in delen van onze gemeente. Met het Electriciteitsbedrijf heeft het gemeentebestuur ervaring opgedaan met het oprichten van een gemeentelijk bedrijf en inmiddels is de ambtelijke organisatie er voor ingericht. De stap om een nieuw bedrijf op te richten is daarom een stuk kleiner. Nu het tweede deel van deze serie: het Waterleidingbedrijf.

Bedrijfswaterleidingen

Textiel fabrieken verbruikten veel water en daarom laat Spanjaard in 1916 een waterleiding aanleggen. Het water is afkomstig uit de Hertmerbeek en werd opgepompt bij de Piepersveldweg. Het pompgebouwtje en de opvangvijver zijn er nog steeds. Vervolgens ging het daarna middels buizen via de Deldensestraat naar de kleigaten. In de kleigaten bezonk het water en werd het gefilterd door het aanwezige grond. Vervolgens werd het water weer opgepompt en opnieuw gefilterd in een zuiveringsinstallatie bij de fabriek¹. Spanjaard was niet de enige ondernemer die een waterleiding liet aanleggen. Nieuwenhuis deed hetzelfde voor zijn metaal- en ijzergieterij aan de toenmalige Almeloschestraat. Eind 1926 krijgt hij vergunning voor een "waterleidinginstallatie" op het fabrieksterrein. Het water werd ter plekke opgepompt voor de fabriek met bijbehorende woningen.

Hierboven worden twee particuliere initiatieven beschreven, water was hier noodzakelijk voor de bedrijfsvoering en daarom vond de ondernemer het de investering waard. Maar hoe zat met water voor particulieren in hun woningen?

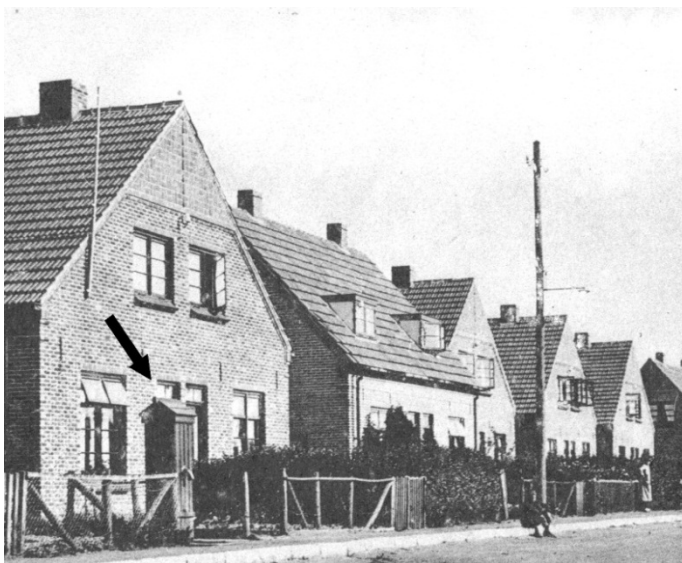
Wat er aan vooraf ging

Lang niet iedereen had een pomp in de keuken of achter het huis. Afgelegen huizen en boerderijen

Het pompgebouw van Spanjaard, gefotografeerd in 2010 aan de Piepersveldweg.
(foto: Jan Deckwitz)

beschikten vaak over een put, soms zelfs over een gezamenlijke put. Op een aantal plekken in het dorp stonden openbare waterpompen, bij voorbeeld in de Wilhelminastraat, in de Deldensestraat ter hoogte van de rode lap, in de Oude Almeloseweg ter hoogte van de voormalige fabriek van Stork, bij de Keizerskroon en in de Oude Hengeloseweg. Over het algemeen was de kwaliteit van het Bornse water slecht en in droge zomers was er soms helemaal geen water.

De pijl geeft de plek van de openbare waterpomp aan in de Oude Hengeloseweg
(foto: gemeentearchief Borne)

Eind 1925 verzoekt het gemeentebestuur het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening te adviseren over een aansluiting van Borne op de gemeentewaterleiding van Hengelo. Tijdens de onderhandelingen bleek, dat in verband met de toekomstige waterbehoefte van Hengelo zelf en de capaciteit van de waterwinplaats aldaar, het niet mogelijk is om water uit Hengelo te betrekken².

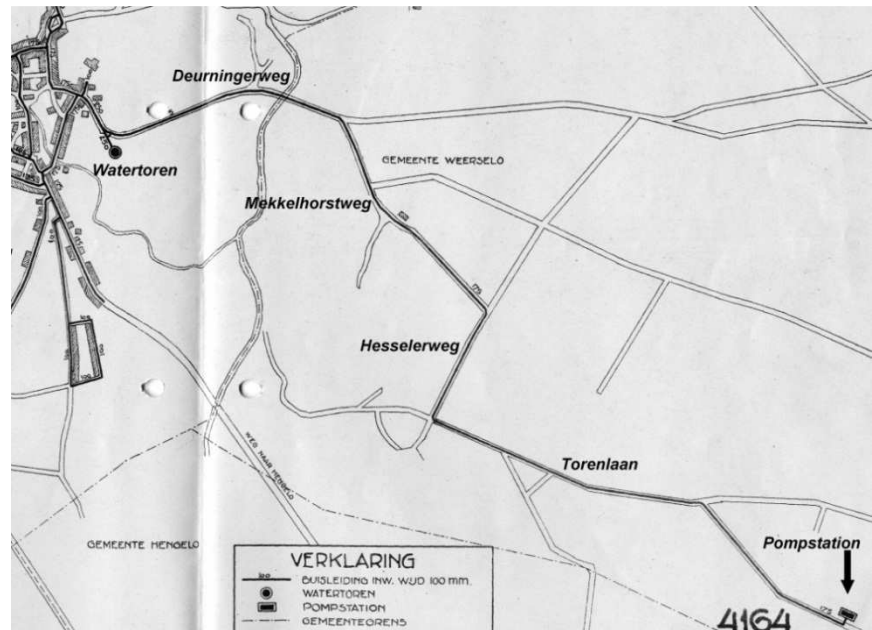
Het rijksbureau brengt nog hetzelfde jaar een rapport uit. Zij deelt daarin Overijssel in regio's in. Borne behoort tot Twente en de gemeenten Den Ham, Heino, Hellendoorn, Holtten, Rijssen, Raalte, Vriezenveen en Wierden, waarvan een aantal gemeenten toch echt tot Twente behoren, worden gerekend tot centraal Overijssel. Naast Borne hebben ook genoemde gemeenten in centraal Overijssel nog geen waterleiding. Het idee is om Borne bij deze groep gemeenten te laten aansluiten

omdat bij Hoge Hexel een waterwinplaats ontwikkeld wordt. Maar omdat Borne zeer ongunstig gelegen is ten opzichte van de andere aan te sluiten gemeenten, is aansluiting vanuit economisch oogpunt niet gewenst. Daarom wordt de directie van de Almelosche Waterleiding gevraagd om water te leveren. Zij bleken daartoe niet bereid. Er bleef dus nog één optie over: een eigen waterleidingbedrijf stichten.

Vervolgens stelt het rijksbureau voor, een geohydrologisch onderzoek in eigen gemeente te verrichten voor het stichten van een eigen waterwinplaats. Het gemeentebestuur voelt daar wel voor en verstrekt het rijksbureau een nieuwe opdracht: adviseren bij het eventueel stichten van een eigen waterleidingbedrijf. Het bureau stelt een uitgebreid onderzoek in. Er wordt ten behoeve van het hydrologisch onderzoek een aantal boringen verricht. Boring F bij de zogenoemde Bornsche Torenlaan gelegen in de gemeente Weerselo was gunstig. Vervolgens heeft het gemeentebestuur deze gronden in 1930 aangekocht van H.G. Rientjes³.

Er wordt een pompstation gebouwd en een buizenet naar Borne wordt aangelegd. De gemeente Weerselo stelt in totaal 18 voorwaarden

Overzichtskaart van de waterleiding vanaf het pompstation naar de watertoren.

waaraan moet worden voldaan. Onder andere over het graven van sleuven en het onderhoud van de leidingen, de nadelige gevolgen van wateronttrekking, een vergoeding van de buisleiding (ca. 2,5 km) over haar grondgebied van 5 cent per meter per jaar en afname van 1000 m³ op basis van grootverbruikstarief⁴.

De watertoren⁵

Op 13 mei 1930 besluit de raad tot de bouw van een watertoren. Een dergelijke toren is noodzakelijk om de druk in de leidingen constant te houden bij schommelingen in het verbruik. De benodigde grond wordt aangekocht van F.J.L. Rientjes voor f 3,- per m². Ruim twintig bedrijven doen mee met de aanbesteding. Het werk wordt gegund aan de Bornse firma A. Groothengel voor een bedrag van f 53.250,-. De aanbieding van Groothengel was niet de laagste. Het prijsverschil vergeleken met de goedkoopste inschrijver is zeer gering: f 200,-. De raad vindt het daarom gewenst en gerechtvaardigd het werk aan een plaatselijke aannemer op te dragen in verband met "heersende malaise en steeds toenemende werkloosheid in het bouwbedrijf". Bornse werkloze grondwerkers en bouwvakarbeiders kunnen aan de slag dankzij de gunning aan Groothengel. Dat de gemeente aan minder werklozen steun hoefde te betalen, zal ook wel meegespeeld hebben⁶.

Een grote wens gaat in vervulling

De raad besluit op 24 maart 1930 tot de oprichting van een drinkwaterbedrijf voor de kom van Borne. Andere delen worden (nog) niet aangesloten in verband met de hoge kosten⁷. De bedoeling is uit toekomstige winst de aansluitingen in niet rendabele gebieden te betalen. Gedeputeerde Staten verlenen een concessie voor een periode van 40 jaar.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van BORNE maken bekend, dat op **Woensdag 27 Mei a.s.**, des namiddags **8** uur, in het Gebouw voor Christelijke Belangen

een PROPAGANDA-AVOND
zal worden gehouden in verband met den aanleg van de Drinkwaterleiding.

Op dezen avond zal een **FILM** over het gebruik van leidingwater worden vertoond, terwijl Ir. Dr. CARRIERE, van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening aanwezig zal zijn om een uiteenzetting te geven omtrent het gebruik van drinkwater.

Tevens zal de gelegenheid gegeven worden tot het **stellen van vragen** in verband met de door den Raad vastgestelde tarieven.

Bijwoning van dezen avond, **ook door de huisvrouwen**, is te **zeerste** gewenscht.

Burgemeester en Wethouders van Borne,
SCHAEPMAN, Burgemeester.
A. DIK, l. Secretaris

Oproep van het gemeentebestuur in de Bornsche Courant voor het bijwonen van een informatieavond over de aansluiting op de waterleiding.

Om een indruk te geven van de te betalen bedragen en het waterverbruik staan hieronder enkele cijfers. In het Borne gemeentearchief zijn helaas geen gegevens meer over het innen de personele belasting. Het is daarom niet meer na te gaan wie in welke klasse viel.

Ter vergelijking: een gezin bestaand uit vier personen verbruikt nu gemiddeld 186 m³ per jaar (bron: Nibud)

Tariefklassen per 1 januari 1931	Huurwaarde van het perceel in guldens	Abonnementsgeld in guldens per maand	Zonder bijbetaling toegestaan waterverbruik per kwartaal in m ³
1	0 t/m 120	0,60	10
5	151 t/m 160	1,00	12
10	201 t/m 210	1,50	17
15	251 t/m 275	2,35	22,5
20	501 en hoger	4,25	31,5

Om de waterleiding aan de man en vrouw te brengen, organiseert het gemeentebestuur onder leiding van burgemeester Schaepman een informatieavond op 27 mei 1930 in het gebouw van Chr. Belangen aan de Grotestraat. Slechts 50 personen nemen de moeite de avond te bezoeken. De Borne Courant schrijft daar het volgende over: "Het komt wel eens meer voor, dat men hemel en aarde beweegt om iets te krijgen, wat men niet heeft en daarom heel graag wil hebben en dat men dan tenslotte, als men in de vooruitzicht daarvan wordt gesteld, er hoegenaamd niets meer om geeft of geen belangstelling meer voor toont".

Tijdens de informatieavond wordt uitleg gegeven over de aansluiting en de kosten. De gemeente wil iedereen de mogelijkheid geven zich voor 1 augustus vrijwillig te melden. Dan is de aansluiting gratis inclusief 5 m leiding binnenshuis. Bij verplichte aansluiting worden de kosten doorgerekend aan de gebruiker, te weten f 10,-. En als niet 60% maar 90% van de huizen direct aangesloten wordt, kan het tarief gelijk omlaag!

Er worden veel vragen gesteld over de tarieven. Deze zijn niet voor iedereen gelijk. Het voor huishoudelijk gebruik te betalen bedrag wordt berekend naar de huurwaarde van het aan te sluiten perceel. De huurwaarde, een belasting, werd geïnd op basis van de Wet op de Personele Belasting uit 1896. De prijs van 1 m³ water is afhankelijk van de klasse van personele belasting. In de huizen worden daarom geen watermeters geplaatst. De directeur van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening betuigt dat het de bedoeling is dat men veel water gebruikt. Een meter zal aanleiding geven tot zuinigheid waardoor de pompen en putten in gebruik blijven en dat is nu net niet de bedoeling. Een ander bezwaar van betalen via de meter is dat grote gezinnen, die toch al weinig te besteden hebben, geconfronteerd worden met een hoge waterrekening. Er zal betaald worden naar welstand, degene die in een hoge klasse personele belasting valt, moet meer betalen maar mag in verhouding wel meer water gebruiken. Ook wordt gevraagd of het water gebruikt mag worden voor schrobben en spoelen en op deze vraag wordt bevestigend geantwoord! Uit bovenstaande vragen blijkt wel hoe nieuw het

allemaal nog was. Maar de boodschap was duidelijk: geen zuinigheid met vlijt met het water maar rijkelijk gebruiken was het devies.

De graafwerkzaamheden worden uitgevoerd tussen 1 november 1930 en 31 december 1931. Alle te leggen buizen worden opgeslagen op een perceel grond gelegen aan de Prins Hendrikweg hoek Azeloscheweg. Eigenaar Jac. Spanjaard geeft daarvoor zijn toestemming. Het gemeentebestuur schrijft Spanjaard dat hij zijn voorwaarden mag stellen. Hij wil en krijgt een vergoeding van f 10,- per maand en het perceel moet worden achtergelaten zoals het is aangetroffen.

Esselink wil geen waterleiding⁸

Sommigen weigeren de aansluiting, o.a. G.J.S. Esselink ten behoeve van zijn pand Almlosestraat 58. Genoteerd werd: *Het perceel van Esselink is eindelijk aangesloten, de politie moest er zelfs aan te pas komen.* Hij weigerde de stopkraan in de kelder zodat hijzelf een meterputje in de bijkeuken

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van BORNE
 m. en bekend, dat vanaf heden gelegenheid zal bestaan om zich op te geven voor

aansluiting aan het Drinkwaterleidingnet.

Zij, die zich vóór 1 Augustus a.s. hiervoor opgeven, zal van gemeentewege GRATIS een COMPLETE AANSLUITING voor de levering van water in huis worden aangebracht, met dien verstande, dat de binnenleiding niet langer zal zijn dan 5 Meter.

Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen ten Gemeentehuize.

Burgemeester en Wethouders van Borne,
SCHAEPMAN, Burgemeester.
A. DIK, 1. Secretaris.

Bericht in de Borne Courant over de gratis aansluiting op het drinkwaterleidingnet.

moest maken. Hij beschuldigt het waterleidingbedrijf: "U hebt zonder mijne toestemming gebruik gemaakt om alles stuk te slaan en op een schandelijke manier de boel 's avonds laten liggen zodat ik 2 personen heb moeten aanstellen om alles op te ruimen". Esselink claimt een bedrag van f 16,62 voor herstelwerkzaamheden. Maar de directeur Gemeentebedrijven peinst niet over vergoeding:

“Het is absoluut onjuist, dat alles stukgeslagen is, zooals Esselink beweert, doch het bedrag heeft hij vermoedelijk uitgegeven voor het maken van de meterput en de binnenleiding. Deze kosten komen vanzelfsprekend niet voor rekening van de gemeente.”

Ten Tusscher wil wel aangesloten worden maar kan het niet betalen⁹

Op 30 juli 1937 schrijft F.B. ten Tusscher een brief aan het gemeentebestuur: *Mijne Heeren, ik ondergetekende wil U in dit schrijven beleefd doch dringend vragen om uitstel van aansluiting aan de waterleiding niet dat ik dit bedrijf wil tegenwerken. Maar het gaat hier maar om, het moet betaald worden en daartoe ben ik niet in staat om deze onkosten te maken en te betalen ik kan nu alle weken al niet rondkomen met betalen. Mijn inkomen is niet van dien aard dat ik het betalen kan dus U weet hoe of ik er voor sta. Hopende mijn verzoek in te willigen, teeken ik, F.B. ten Tusscher, Woolderweg 34 Borne.*

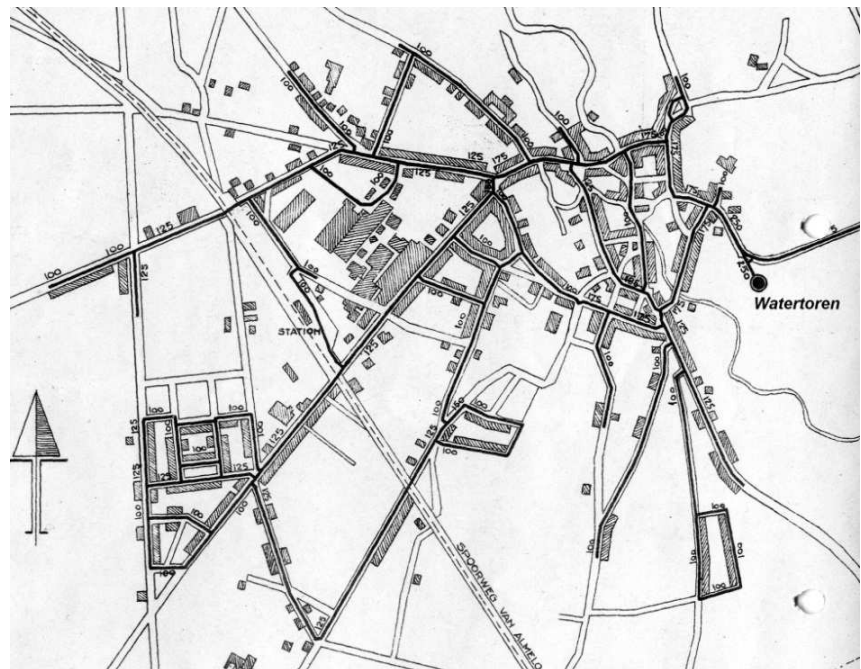
Vervolgens stelt controleur Gerrits van de gemeente een uitgebreid onderzoeksrapport op over Ten Tusschers financiën:

De door verzoeker Ten Tusscher bewoonde woning is zijn eigendom, echter bezwaard met een hypotheek van f 2000,--, rentende 4½'s jaars. Verzoeker houdt 3 melkkoeien en momenteel 2 varkens. De aan hem toebehoorende landerijen brengen hem voldoende aardappelen, groenten enz. op. Het gezin bestaat uit 4 personen nl. man, vrouw en beide ouders van verzoeker, die ruim 70 jaar oud zijn. Volgens de door verzoeker gehouden boekhouding, die heel goed in orde was, waren in het afgelopen jaar 1936 de inkomsten van de melkkoeien en varkens f 550,--. De uitgaven voor voederartikelen waren in datzelfde jaar f 158,97, zoodat een zuivere verdienste overbleef van f 391,03. Hiervan moet nog betaald worden voor ziekenfonds per week f 1,12, rest f 6,36. De door hem te betalen rente bedragen per week f 1,73. De uitgaven en inkomsten over het loopende jaar, zullen ongeveer hetzelfde resultaat opleveren. Verschillende 14 daagse inkomsten en uitgaven werden door mij vergeleken met vorig jaar, waarbij bleek dat het verschil van weinig beteekenis was. De ouders van verzoeker hebben geen inkomsten en pensioen of ouderdomsrente. Verzoeker verklaart dat hij op het oogenblik geen cent kan missen om leidingwater te betalen, hij beschikt over een put met behoorlijk water. Op grond van bovenstaande inkomsten meen ik te mogen adviseeren om hem voorlopig niet bij de waterleiding aan te sluiten.

Binnen twee weken wordt er geantwoord door het gemeentebestuur: *“Naar aanleiding van uw desbe-*

treffend verzoek deelen wij u mede, dat ons College geen vrijstelling kan verlenen van de verplichting tot aansluiting van Uwe woning aan de drinkwaterleiding. Mocht u niet in staat zijn het verschuldigde tarief te voldoen, dan geven wij U in overweging een verzoek om steun bij ons College in te dienen”. En daar kon Ten Tusscher het mee doen.

In het gemeentearchief zijn nog meer brieven te vinden over de aansluiting op het leidingnet. Verschillende inwoners vragen ontheffing voor het betalen van de installatiekosten omdat het hun aan inkomsten ontbreekt. Een aantal heeft geen werk en ontvangt steun. Anderen doen weer verzoeken om aangesloten te worden, maar omdat het voor de gemeente financieel nog niet rendabel is om in de betreffende straat leidingen te leggen, gebeurt dat niet.

De donkere lijnen geven aan welke straten behoorden tot de kom van Borne. In deze straten werden de hoofdwaterleiding en de gasleidingen tegelijkertijd gelegd.

Opheffing¹⁰

In 1930 ontstond de Waterleiding Maatschappij Overijssel (W.M.O). De maatschappij trof een afgeroomd gebied aan, want lokale gemeentelijke waterleidingbedrijven hadden de economisch rendabele gebieden al aangesloten op het eigen waterleidingnet en zo bleven hoofdzakelijk onrendabele gebieden over. Vervolgens werd een provinciale waterverordening vastgesteld en gemeenten die nog geen waterleiding hadden, werden gedwongen tot samenwerking met de W.M.O. op basis van gelijke tarieven middels het principe: draagt elkaanders lasten, dus eenheidsprijzen¹¹.

Eind 1950 vindt overleg plaats tussen het voltallige college van burgemeester en wethouders met een afvaardiging van de waterstaatscommissie en de griffier van de provincie. Onderwerp van gesprek is de drinkwatervoorziening in Zenderen. In 1930 is aan de gemeente een concessie verleend voor de

kom van Borne. Voor uitbreiding naar Zenderen (128 aansluitingen) is een nieuwe concessie noodzakelijk. Terwijl de provincie er in 1930 al op gerekend had dat Zenderen zou worden opgenomen in het leidingnet van de W.M.O.

Gedeputeerde Staten moet nu beslissen: wie gaat Zenderen van water voorzien, de gemeente Borne of de W.M.O. Bijkomend probleem is dat de tarieven van de W.M.O. zo'n 60% hoger zijn dan die van het Borns waterleidingbedrijf. Als besloten wordt de nieuwe concessie te verlenen aan de W.M.O. krijgt Borne te maken met twee tarieven. De provincie betoogt dat Zenderen snel van water kan worden voorzien middels een waterleiding vanaf Hoge Hexel.

Uit onderzoek in Zenderen eind jaren '40 wordt in de helft van de genomen monsters meer dan de toelaatbare hoeveelheid lood aangetroffen. Het gymnasium (140 interne leerlingen en 14 inwonende paters en personeelsleden) moet zich behelpen met een welput waar vuilstorpingen en een mestvaalt in de buurt gelegen zijn. Voorts is de hoeveelheid water gering en onvoldoende. Op alle onderzochte punten, behalve bij het Karmelietessenklooster, is het gewonnen water afkomstig uit bodemlagen verontreinigd. Het water is daarom hygiënisch onbetrouwbaar. Daarnaast staan bij een enigszins droge zomer de putten leeg en moet met wagens water uit Borne worden aangevoerd. Ook is er geen bluswatervoorziening in Zenderen.

De concessieaanvraag van het gemeentebestuur ten behoeve van Zenderen strookt niet met de plannen van de W.M.O. om de problemen van watervoorziening in Borne, Delden, Hengelo en Oldenzaal op te lossen en de provincie wil het probleem van de versnippering van de vele (locale) drinkwaterbedrijven in één keer aanpakken¹². Daarom is in opdracht van de provincie en de W.M.O. door het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening in 1950 een rapport opgesteld over doelmatige drinkwatervoorziening. Op basis van dit rapport is de provincie voorstander van overname door de W.M.O.: *"Aangezien drinkwatervoorziening van de landelijke gemeenten in onze provincie, in het bijzonder het belang van de voorziening de zogenaamde onrendabele gebieden een zo groot mogelijke uitbreiding van het voorzieningsgebied van de W.M.O. vordert"*. Vervolgens besluit de provincie in 1951 een transportleiding van Wierden / Hoge Hexel via Almelo / Zenderen / Borne naar Hengelo aan te leggen. Het verzoek van het gemeentebestuur om uitbreiding van de bestaande concessie wordt afgewezen omdat de Bornse waterwinplaats te weinig water produceert.

In 1951 vraagt de Gedeputeerde Staten het gemeentebestuur langs minnelijke weg het Waterleidingbedrijf over te dragen aan de W.M.O. Mocht het gemeentebestuur daaraan niet willen meewerken, dan wordt het een gedwongen overname middels naasting (eenzijdige overneming van rechten en eigendommen van de overheid). Maar de raad en het gemeentebestuur laten het er niet bij

zitten. Er volgen nog meer besprekingen in Zwolle, waar inmiddels wordt gesproken over het "drama Borne". De Twentsche Courant schrijft op 23 januari 1952 het volgende: *"Gedeputeerde Staten, vanzelfsprekend krachtig gesteund door de W.M.O., zet alles op haren en snaren om het voor Borne zo belangrijke bedrijf in te palmen. Borne zal geen willoos slachtoffer blijken. Burgemeester Kaufmann met achter zich als één man de gemeenteraad en vrijwel de gehele bevolking (niet minder van 1671 personen hebben het petitionnement getekend, een respectabel aantal want het betreft uitsluitend de handtekeningen van gezinshoofden) vechten voor de waterleiding en doen wat in hun vermogen is om het bedrijf voor Borne te behouden"*.

De Bornse gemeenteraad vecht door tot aan de Raad van State. Er wordt beroep aangetekend tegen het besluit van Gedeputeerde Staten om tot naasting over te gaan, maar de provincie wordt op 2 maart 1953 in het gelijk gesteld.

Uiteindelijk is het Waterleidingbedrijf, na weer een aantal briefwisselingen over de waarde ervan, op 1 mei 1956 onvrijwillig overgedragen aan de W.M.O. Overgenomen worden: de watertoren met ondergrond en erf; het pompstation met bronnen, de dienstwoning met ondergrond en erf- en hakhout gelegen in de Houtmaat voor een totaalbedrag van f 500.000,--¹³.

Verantwoording

1. Informatie van Jaap Grootenboer.
2. Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960. Inv. nr. 639 Rapport met bijlagen inzake de drinkwatervoorziening van de gemeente Borne 1929.
3. Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960. Inv. nr. 640 Stukken betreffende de oprichting van het drinkwaterleidingbedrijf 1929-1931.
4. Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960. Inv. nr. 641 Stukken betreffende het aanleggen van een buizennet van het pompstation in Weerselo naar de kom van de gemeente, 1930-1937.
5. Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960. Inv. nr. 641 Stukken betreffende de bouw van een watertoren, 1930-1931.
6. De bouw van de watertoren is uitgebreid beschreven in *Veertig jaar later*, pag. 88 e.v. Artikel van H. Kleerebezem *Watertoren Borne, baken van zuiver drinkwater*.
7. Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960. Inv. nr. 640 Stukken betreffende de oprichting van het drinkwaterbedrijf 1929-1931.
- 8/9 Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960. Inv. nr. 646 Stukken betreffende de aansluitingsverplichting van panden op het drinkwaterleidingnet 1934-1939.
10. Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960. Inv. nrs. 398-400 Stukken betreffende de naasting van het gemeentelijk waterleidingbedrijf, 1951-1958.
11. Twentse Courant 16 en 23-12-1950.
12. Twentse Courant 27-06-1951.
13. Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960. Inv. nrs. 398-400 Stukken betreffende de naasting van het gemeentelijk waterleidingbedrijf 1951-1958.

Nieuwe expositie in de Oale Schöp

Bart Hogeweg

Ook dit jaar is het opnieuw gelukt een mooie expositie samen te stellen in de Oale Schöp. Deze keer onder de titel “Boorn & Boerschop in vroegere tijden”.

De Oale Schöp dateert uit 1773 en is een gerestaureerde schuur op het erve Mösselboer, die nu gebruikt wordt als expositieruimte.

Dit jaar wordt de erfgoedexpositie “Boorn & Boerschop in vroegere tijden” gehouden. Wie alles wil zien en leren van het vroegere dorps- en landleven, nodigen we uit om deze bijzondere erfgoedexpositie te bezoeken.

De expositiebouwers van onze vereniging zijn er dit keer wederom in geslaagd om een aantal diorama's te bouwen waarin de oude dorpskern en de ambachten van dorp en land in beeld worden gebracht.

Tevens wordt een uitgebreide verzameling van hand gemaakte miniatuur wagentjes tentoongesteld. Het weerspiegelt de wijze waarop men zich hiermee in vroegere tijden verplaatste. Al met al een lust voor het oog en met een knipoog naar het verleden van Oald Boorn.

De expositie is gebouwd en wordt bemand door vrijwilligers / leden van de heemkundevereniging.

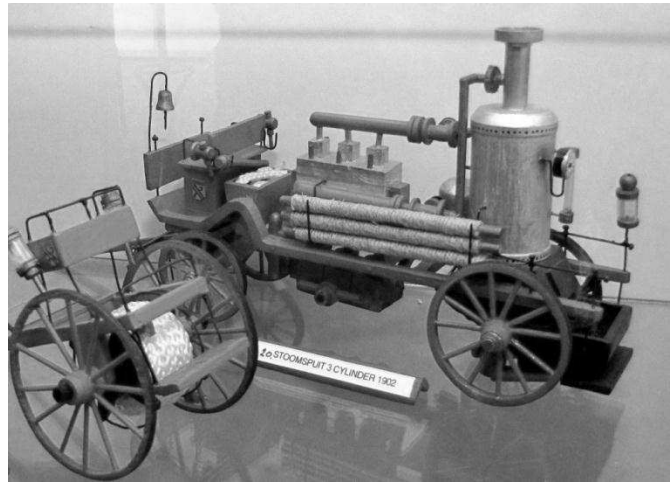
Tevens dient de expositie als decor voor de vele scholieren van de basisscholen, groepen 5 en 6, van de gemeente Borne, om in het kader van het erfgoedonderwijs een educatieve leerlijn te doorlopen en kennis te nemen van het vroegere dorps- en boerenleven.

Expositie voor publiek geopend:

Van woensdag tot en met zaterdag, van 14.00 uur t/m 17.00 uur.

Periode: 2 mei tot en met 29 september.

Oale Schöp: Watertorenstraat 13 in oud-Borne.

Eén van de tentoongestelde miniatuurwagentjes.

Oude ambachten.

Maquette van de oude kerk met omliggende huizen.

Zo was 't, zo is 't . . . de Nieuwe Kerkstraat

Anja Tanke

In deze aflevering de Nieuwe Kerkstraat, waar op dit moment een fors appartementencomplex in de afrondende fase van de bouw is. Een goede reden om eens wat oude foto's van deze straat bij elkaar te zoeken. De afgelopen 100 jaar is de bebouwing flink veranderd en een stuk hoger geworden!

Boven: Foto gemaakt vóór 1896 want in 1896 / 1897 werd er een begin gemaakt de aanleg van openbare straatverlichting. In de verte de kruidenierswinkel van Mulder (Zwaan'n Bett'n). In deze straat staan veel arbeiderswoningen.

Boven: Kijkje vanaf De Bleek in de Nieuwe Kerkstraat rond 1977. Geheel links staan nog de oude afdakswoningen. Ernaast is de Hubo in aanbouw. Aan de rechterzijde wordt gebouwd aan het winkelcentrum.

Rechts: Een beeld van de straat gemaakt rond 2005. Links nog de oude bebouwing. Rechts nog net zichtbaar het appartementencomplex met Albert Heijn.

Links: Foto gemaakt in juli 2012. Het nieuwe appartementencomplex met winkels gebouwd door Woonbeheer nadert de oplevering. De Hubo en de witgepleisterde arbeiderswoningen moesten er voor wijken. Aan weerszijden van de straat staan nu appartementencomplexen met winkels.

Verantwoording

Alle foto's zijn afkomstig uit de collectie van het gemeente-archief.

Museumpresentatie van het Bussemakerhuis volledig vernieuwd

Liesbeth Hassink

Feestelijke heropening van het museum

Op 26 april is het Bussemakerhuis feestelijk heropend door burgemeester Rob Welten. De weergoden waren het bestuur die dag gelukkig gunstig gezind. Gasten werden in de namiddag ontvangen in de Bornse synagoge voor een welkom, waarna de toespraken in "de Vermaning" werden gehouden. Tot slot verplaatste het gezelschap zich voor de openingshandeling naar het Bussemakerhuis. Burgemeester Welten kruidde daar, net als in vervlogen tijden de fabrikeurs deden, een linnenkruiwagen naar binnen en verklaarde daarna het museum weer open voor publiek!

Zoals in de voorgaande *Boorn & Boerschop* is aangegeven, heeft het museum een metamorfose ondergaan in een nieuwe huisstijl. De afgelopen maanden is er erg hard gewerkt om alles op tijd gereed te hebben. Zo zijn een aantal nieuwe elektrische leidingen gelegd, is het pand aan de straatzijde geschilderd en is de vloer van de expositieruimte opgeknapt. Daarnaast is de verlichting vernieuwd en de inval van direct (zon)licht beperkt door het blinderen van de ramen met fraaie raamdoeken. De tuinkamer is voorzien van nieuw meubilair en er is een balie gecreëerd voor kassahandelingen en verkoop van linnen en souvenirs. De informatiepanelen zijn fraai vormgegeven en er is gekozen om aan ieder thema een kleur te verbinden. Dit zorgt voor een duidelijke herkenbaarheid en routing binnen het museum. Ook is de website vernieuwd: www.bussemakerhuis.nl

Rijksmonument, een constante zorg

Voor het bestuur blijft de staat van onderhoud van het pand een belangrijk aandachtspunt. Een dergelijk oud pand behoeft constante zorg. In voorgaande jaren is er een plan van aanpak opgesteld waarin prioriteiten zijn aangemerkt. Dit voorjaar is een subsidie aangevraagd voor onderhoud- en herstelwerkzaamheden, deze kan bij toewijzing een deel van de kosten dekken, maar de

In de tuinkamer is een balie geplaatst voor kassahandelingen en verkoop van souvenirs e.d.

stichting zal zelf ook een groot deel van de kosten moeten financieren. In een volgend artikel kunt u meer lezen over dit onderwerp.

Zoals in vervlogen tijden de fabrikeurs, kruidde burgemeester Rob Welten het linnen de expositieruimte van het Bussemakerhuis binnen waarmee hij de expositie opende.

Zomer aan de Ennekerdijk: expositie "Kan 't anders", van 7 juli tot 26 augustus a.s.

In nauwe samenwerking met kantklosatelier Elisabeth, de Bornse Synagoge en Lijstenmakerij Galerie Oud Borne organiseert het museum in de zomermaanden de expositie "Kan 't anders". Een expositie over moderne kantkunst.

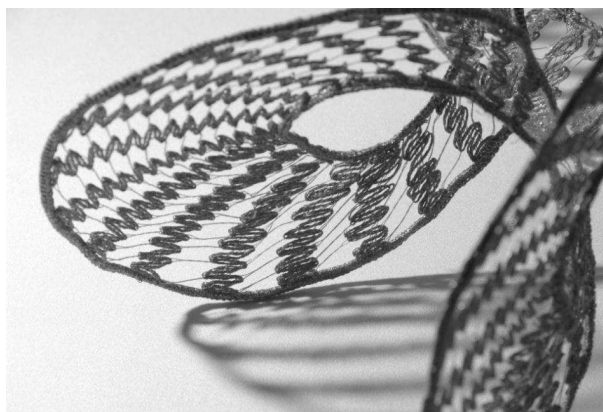
Bezoekers van buiten Borne worden vanaf het NS station via de Stationsstraat, de Grotestraat en de Marktstraat geleid naar het Bussemakerhuis aan de Ennekerdijk. In verschillende etalages langs de gemarkeerde route zijn diverse soorten kant, van oude kanten uit de 18^e eeuw, tot en met ultramoderne kantkunst in diverse kleuren te bezichtigen. De etalages zijn zo opgemaakt dat zij passen bij de thema's van de deelnemende ondernemers.

De route is de voorbode wat er te zien is in de drie expositieruimtes aan de Ennekerdijk: het Bussemakerhuis, de Synagoge en Lijstenmakerij Galerie Oud Borne. In het Bussemakerhuis zijn tal van werkstukken terug te vinden van de meer dan 100 cursisten die Els Goor van Kantklosatelier Elisabeth het afgelopen jaar ondersteund heeft in het tot uiting brengen van hun mogelijkheden op het gebied van

kant. Dat betekent dat er moderne werken van kunstenaars te zien zijn, maar ook de traditionele kleedjes. De werkstukken zijn uitgevoerd in meer dan tien verschillende technieken.

In de Synagoge zijn kunststukken te bezichtigen die zijn opgenomen in het gelijknamige boek "*Kan't anders*" dat wordt gepresenteerd tijdens de opening van de expositie. Deze kunststukken zijn de afgelopen 20 jaar door Els Goor-Versteeg ontworpen en gemaakt. Ze geven inzicht in de mogelijkheden van kant, van een plat kleedje tot een drie dimensionaal kunstobject in diverse kleuren. Dit alles is gemaakt met behulp van diverse technieken en materiaal. Het gaat van het uit vlas gemaakt linnen tot het modern edelstaal.

In de Lijstenmakerij Galerie Oud Borne wordt het materiaal van de ontwerpgroep 'Lemniskant' tentoongesteld. Dit werk van 8 kunstenaressen laat zien wat er allemaal mogelijk is met de oude textieltechnieken van de 18^e en 19^e eeuw in combinatie met een hedendaags kleurenfestival in 3-D.

Kant in een drie dimensionaal kunstobject.

Museum Bussemakerhuis

Open: op dinsdag t/m zondag
(op feestdagen gesloten).

Openingstijden: 13.30 – 17.00 uur.

Leden van de heemkundevereniging hebben gratis toegang.

Een interessante vondst: een (vis)netverzwaarder

Leo Leurink

Onze heemkundevereniging is dankzij een oplettende wandelaar een (vis)netverzwaarder rijk geworden. Wandelend langs de oevers van de Bornse beek vond mevrouw A. Weusthuis het hieronder afgebeelde voorwerp ter hoogte van de Oude Deurningerweg, waar men in het najaar van 2011 bezig is geweest met het afvlakken van de beekoevers. Hieronder een beschrijving van het voorwerp dat door de vindster aan de Bornse heemkundevereniging is geschonken.

Het doel van (vis)netverzwaarders

Ze zijn op het oog wellicht niet spectaculair, maar vertellen wel hun verhaal. Dergelijke netverzwaarders zijn eeuwenlang door vissers gebruikt om lijnen van visnetten die onder meer in rivieren werden gespannen, strak en op hun plaats te houden. Meestal werden deze gewichten uit baksteen door de vissers zelf vervaardigd. Baksteen was gemakkelijk te bewerken. Boven- of middenin werd een rond gat (doorsnee: 2 cm.) geboord. Met behulp van een touw kon dan de netverzwaarder aan het visnet worden gehangen.

Ze zijn er in vele vormen en afmetingen, waarbij zelfs exemplaren die dateren uit de Romeinse tijd. Verwijzend naar eerdere gelijksoortige vondsten, vaak te zien in scheepvaart- en visserijmusea, dateert deze (vis)netverzwaarder tussen 1300-

De (vis)netverzwaarder die is gevonden in de Bornse beek. Afmeting: 9 x 9 cm, het ronde gat heeft een doorsnede van 2 cm; gewicht: 250 gram.

1800 na Chr. Doordat ze vele eeuwen werden gebruikt, is een precieze datering lastig te geven.

Ze zijn niet echt zeldzaam te noemen en worden vaker gevonden in of nabij grotere rivieren maar ook wel bij (in) beken en sloten. Des te meer een bewijs dat er vroeger in stroompjes ook serieus werd gevestigd. Het bevestigt bovendien dat er weleer in Borne niet alleen in de nabij de Meijershof aangelegde visvijvers, de z.g. "visscherijen" is gevestigd, maar ook in de Bornse beek.

Verantwoording

Fries Scheepvaartmuseum
De Nieuwe Drentse Volksalmanak
2006

Een gedenkwaardige wandeling door Borne

Theo L.M.M. van der Sman (pastoor te Steenwijkerwold)

Vijf jaar geleden benoemde kardinaal Simonis mij tot pastoor te Borne. Mijn voorganger was met zijn lieve huisgenote aan het verhuizen, toen ik mijn eerste boedelbak vanuit Haaksbergen voor de deur van de pastorie parkeerde. Toen wist ik nog niet dat het eerbiedwaardige huis aan de Stationsstraat nummer 1 mij voor vier en een half jaar onderdak zou zorgen.

Er zou een lange fase van kennismaking en ingroeien volgen. Het zou nog lang de sfeer moeten ademen van mijn eerbiedwaardige voorganger pastoor Wim Bosch in wiens voetspoor ik mocht treden. Maar er waren ook andere geloofsgemeenschappen, waarbij de wind anders was gaan waaien. Het was een klein spanningsveld om ieder de eigenheid te geven waar men recht op had. Eén van de opdrachten, welke ik vanuit de bisdomsstaf meekreeg, was de samenwerking te bevorderen en zo mogelijk te werken aan een fusie. Even kwam het oude gevoel weer terug van de tijd, dat ik als ambulanceverpleegkundige omschakelde naar het

pastorale werk. Mijn lieve God, waar ben ik aan begonnen? Maar met het vertrouwen op de Lieve Heer zou het wel weer lukken. Opnieuw in Twente benoemd, zou ik opnieuw veel goodwill ontmoeten, veel vrijwilligers, veel mensen binnen, aan de rand en buiten de kerk. Daarnaast ontstonden veel contacten met de andere kerken en bloeiden de oecumenische initiatieven.

Gedenkwaardig vond ik de processie naar de Mariakapel aan de Koppelsbrink in 2007, toen de kapel haar 50-jarig bestaan vierde. Het idee had postgevat om met 'ons Heer' vanuit de kerk naar de

kapel te lopen. Er vormde zich na de dienst een processie, kruis voorop, dan vaandels en ik droeg de monstrans. Toen ik op het middenpad van de kerk liep realiseerde ik mij plotseling, dat ik met kazuifel aan naar buiten zou gaan. De processie was aangevraagd en de gemeente had toestemming gegeven. Voor het eerst sinds de reformatie traden we weer naar buiten, toen ik de kerk achter mij liet en onder klokgebeier van de stoepen van de kerk afstappend, realiseerde ik mij plotseling, wat er in de geschiedenis van Borne gebeurde. Met een steeds zwaarder wordende monstrans in mijn handen liepen wij door enkele straten van Borne. Vanaf terrassen werden wij nauwkeurig gadegeslagen. Men had de muzikanten wel gehoord, maar dat de processie aan hun schnitzels en sorbets voorbij zou trekken, hadden ze niet kunnen bedenken. De oude monstrans welke ooit dienst gedaan had in het kerkje vlakbij de kapel van de Koppelsbrink kwam weer even op oude bekende grond terug. Het leek alsof de terrasbezoekers deze eerbiedwaardige spanning met ons wilden delen. Men was stil en eerbiedig en er was zelfs iemand die opstond van zijn tafeltje en zijn vork en mes neerlegde.

Met veel mensen mocht ik als herder even meelopen, tot het moment dat er opnieuw vanuit het bisdom een beroep werd gedaan. Een dringend verzoek van bisschop Eijk eind maart 2011 om een benoeming te aanvaarden voor de parochie van de Heilige Christoffel te Steenwijkerland. Mijn gehoorzaamheid gaf mij in, om na een bedenktijd van twee weken, hierop 'ja' te zeggen. Voor mijn gevoel waren de dozen nog maar net

Op 8 september 2007 in processie voor Maria vanaf de Stephanuskerk naar de Mariakapel. In de Grotestraat trekt de processie aan schnitzels en sorbets voorbij.....

uitgepakt of had ik ze een plek gegeven op de grote zolder die de Bornse pastorie rijk is.

En alles komt dan ineens terug, de vriendelijke mens pater Ten Tusscher die ik zo graag gunde, dat hij, zo goed en kwaad als dat ging, op zondag mee functioneerde tijdens de Heilige Mis. Wonderlijk dat ik de laatste mocht zijn met wie hij een enkel uur voor zijn plotselinge dood sprak. Hij vertelde mij hoe hij de eerste preken uit zijn hoofd leerde in het kolenhok van het seminarie. Hij zei dat hij een goede preek in de kerk hield, maar dat hij geen mens had gezien, alleen maar kolen had zien zitten. "Leer ervan Theo, leer nooit preken in een kolenhok, de Geest werkt toch wel zonder kolen!"

Pastoor van der Sman bedankte eenieder, die meewerkte aan de jubileumviering.

De succesvolle Vastenactie in 2009, 'Help ze onder dak', waarmee in Sri Lanka voor dakloze gezinnen elf mooie woonhuizen konden worden gebouwd. En de actie voor het eerste hospice in Sri Lanka, waarmee een lang gekoesterde wens van mij in vervulling mocht gaan. Het geld, dat bij gelegenheid van mijn 25-jarig priesterjubileum werd opgehaald, ruim € 50.000,-- zou de bouw mogelijk gaan maken. Een mooier cadeau had ik mij niet kunnen wensen, zodat mensen in hun laatste levensfase menswaardig zouden kunnen sterven en niet ergens op straat. En de enorme belangstelling die er was rond het heengaan van mijn dierbare moeder op 18 september 2010.

Het verzoek van de bisschop om naar Steenwijkerwold te gaan, overviel mij enorm. Enkele commissieleden van de benoemingen en beleid kreeg ik op bezoek en ik was in de volste veronderstelling, dat men kwam praten over een nieuwe pastoraal werkende. Ik had aangegeven, dat ik het trekken van de kar na zo'n lange tijd als pastoor niet lang meer vol zou houden. Een overplaatsing die ik schoorvoetend bekend maakte, het afscheid was sober en de dienst in het openluchttheater van Hertme stond ook in het teken van mijn opvolger Zygfried Nowara. Het was een zondag met veel buien, maar toen de dienst begon was het droog. Toen ik het Evangelie las, kwam plotseling de zon stevig door. Ik zag het als een teken vanuit de hemel.

Nu verkondig ik en spreek ik over het Licht op een andere plaats en soms denk ik met weemoed terug aan de Bornse periode, het zijn voor mij ge-denkwaaardige stappen in mijn geschiedenis geworden.

Veel mensen maakten bij het Openluchttheater in Hertme gebruik van de gelegenheid afscheid te nemen van de pastoor.

Verantwoording

De foto's zijn afkomstig van de website van de geloofsgemeenschap St. Stephanus te Borne.

www.stephanusborne.nl

Hoo t was en

Biej t vergoan van zo völ joarn
deank ik vaak an t oale Boorn
de stee woar miene weeg hef stoan
en woar a'k de eerste stapn heb doan.

De stroat woar k leup te spöln
n Bongerd woar aw appeln stöln
t Boornse veald en **Dikkersbuske**
met sleedoorns en met brummelbuske

de Bleek met zien'n deepn sloot
t febriek van Spanje, toen nog groot
t Kleigat bie de steenfabriekn

woar aj zoo deepe in kon'n kiekn
Meilings anslag, **n Mölnkaamp**,
t Station met treins en kolndaamp.

De stroatn met al dee hoge stoepn
en weenkels met dee kleane roetn.

De Bakkerssteeg (doar haj aait vieze hoop'n
zodaj dr oawerdag alleen mer kon'n loopn).

De Rooie lap en **t Kleane febriek**
t Gemeenteveald doar bie n Deelnerdiek.

De Twaalf Aposteln, **Lemeriej**, **t Kana** en **de Pletteriej**
de Viskeriej en **de Hörs**. **Greentnkoel** en **n Brooknmörs**,
Gruttersgängske, **n Zwatnhook** (wan'n jongeleu zo op gesteld)
n Roggebakker, **Weansinkboer**, **t Zeeknhuuske**, **Op de Woerd**,
de Jödnkeark, **Botterfebriek**, (dat stun toen an n Ennekerdiek).

Peerd en waagns dee deur Boorn hen veurn,
de fluit van **Spanje** den aj oaweral kon'n heurn.

En t beiern van **n Oalen Toorn**
dat was allemoal in **t oale Boorn**.

Mer wat zin wiej in dizze tied
nen hoop van al dat oale kwiet

hoo t is . . . . .

Ze zeit dat dat veuroetgaank is,
mer doar is völ wat ik toch mis.
De gemeudlijkheid, de röst is weg
en dat wödt mennigmoal ezeg.

Nieje flantuutn, ieder keer,
de Boornsen keant ja Boorn nich meer.
t Mut mooi, niej, groot wean, hier en doar
mer veur de knip wödt t völste zwoar.
Now sloapt ze nich van t prakkezeern,
mer ja, deur scha en schaan muj t leern.
En doarbije koomp, oonder meka,
doot noe de meansn ook zo raar.
Noabers keant meka nich meer
neumt zichzölmns mevrouw, meneer . . . .

Vrogger, n noaberschap dat was good
dan hölp iej meka in nood en in dood.
De leu wan'n eendrachtig ze hölpn meka
noe zint ze ofgeunstig, jaloers en doot raar.
En as dr n feest is dat zeej ieder keer,
dat echte plezeer maakn, dat keant ze nich meer.
Schreeuwn en angoan, dat heur iej ieder bod
verneeln en kapot sloan dat is vaak t slot.
Toen daansn ze n polka, veleta of n driekusman
mer wat ze noe daanst doar snap ie niks van.
Da s dreain met n boek en schuddn met t gat
En onwiese meziek en völs, völs te hard.
Mangs is tr ook disco, dan dreait ze ne plaat
Töt miln in n nach en das völs te laat.

Zag iej vrogger soamnns um 10 uur gin means meer op stroat.
t is gewoon dat ze now pas um 10 uur noa de visitie hen goat.
Van de weenkels in Boorn hoof iej geels nich te sprekn
op dee grote raamns raak iej nig oet e kekn.
En dan t verkeer dat deur Boorn hen roast
iej bint oen leamn nich mer zeker, hoast.
En doarum zal t oons better liekn
vrooger en noe nich te vergelieln.

Elk n tied breg zien goo en zien slechte met
Wiej mut dr met leamn en zo is t mer net!

Goede clubgeest, enthousiasme en wilskracht hoog in het vaandel bij honderdjarig BVV Borne

Harry Filart

Het is niet moeilijk oud te worden zolang men maar gezond blijft. De BVV Borne heeft onlangs de respectabele leeftijd van honderd jaar bereikt. De eeuweling heeft weliswaar ups en downs gekend, maar de voetbalvereniging is nog immer springlevend en niet weg te denken uit de Bornse samenleving. Al tien decennia lang wordt deze warme club tevens geroemd om haar kameraadschap en eensgezindheid. *Boorn & Boerschop* besteedt graag aandacht aan dit bijzondere jubileum en duikt daarom in de historie. Vooralnog beschrijven we de periode tot en met de Tweede Wereldoorlog.

Eigenlijk kreeg Borne al in 1905 haar allereerste voetbalclubje. Enig pionierswerk daarvoor was al verricht door de gebroeders Santman en de gebroeders Meyling - scholieren nog. Zij hadden bij de reeds bestaande voetbalvereniging Oranje Nassau in Almelo al kennis gemaakt met het spelletje. Meteen ook waren ze balverliefd geworden. „Dat moet ook in Borne kunnen”, vonden zij. Zij trokken dan ook meteen de stoute schoenen aan en gingen fanatiek op zoek naar enthousiaste jongens. Toen bleek dat er voldoende animo was, richtten zij samen met de heren H. Doeschot en Ch. Knoef de v.v. BVC op. Geel en zwart werden gekozen als de clubkleuren.

Door een stuk heide af te branden, waarna plaggen werden afgestoken, werd aan de Bornerbroeksestraat het eerste voetbalveld aangelegd. Aanvankelijk nam men het allemaal niet zo nauw. Voor doelpalen gebruikte men een paar jassen of in de grond gestoken stokken. Een touw diende dan als dwarslat. De eerste bal was wel een echte. Deze was door de heer Meijling in Amsterdam gekocht.

kele spelers vertrokken en er te weinig aanvoer was van nieuwe leden viel helaas het doek in 1911.

De overgebleven jongens konden dit maar moeilijk verkroppen. Zij wensten zich er niet bij neer te leggen dat hun geliefkoosde spelletje zomaar over was. Naarstig ging men op zoek naar nieuwe leden en dit resulteerde uiteindelijk tot de oprichting - op 15 maart 1912 - van de v.v. Eendracht. Omdat echter reeds een club met diezelfde naam bij de bond was ingeschreven, werd nog voor aanvang van de competitie de naam gewijzigd in de BVV Borne. De vertrouwde geel-zwarte clubkleuren bleven gehandhaafd.

Eerste competitieduel

Na eerst wat vriendschappelijke duels, speelde BVV Borne op zondag 6 oktober 1912 haar eerste competitiewedstrijd thuis - op een weiland van boer Schwering achter de Hoge Brug aan de Weerselosestraat - tegen La Première. Het elftal bestond uit de volgende spelers: Van Gelder, Verschoor, Grobben, Grimberg, Egberink, Rensink, Wassing, Mulder, Olthof, Huls en Geerdink. De Bornse Courant schrijft: „Borne trapt af met de zon in de rug. Al dadelijk blijkt onze voorhoede niet opgewassen tegen de hechte verdediging van L.P. Het spel verplaatst zich van het eene doel naar 't ander en als de linksbuiten voorschiet is het de gasten gelukt de leiding te nemen. De onzen staan verbluft, en dat op eigen terrein, maar helaas, want het gevallen punt was het slot van de wedstrijd, hoe ook wordt gewerkt. Het samenspel is er bij ons niet in, en daar kan men niet tegen werken. Aanhoudend wordt ons doel bekogeld, maar onze keeper is in actie en geeft niets toe. Als onze doelman voor gaat spelen, worden de onzen een beetje wakkerder, maar het is te laat, als het eenmaal bijna gelukt gelijk te maken, weet L.P.'s doelman nog juist te redden. Als het einde daar is heeft L.P. gewonnen, maar een gelijkspel had de

verhouding beter weergegeven. Morgen over een week komt Nijverdal hier, wat ook een zware concurrent is. Voetballiefhebbers van Borne, blijft de Vereniging steunen, want wij zullen onze beste beentje voorzetten”.

Het gepresenteerde logo 100 jaar BVV Borne.

Nadat men een paar jaar alleen vriendschappelijke wedstrijden had gespeeld, trad de BVC in 1908 toe tot de Twentsche Voetbal Bond. Het ging de geel-zwarten in deze bond helemaal niet slecht af. Tot tweemaal toe werd men kampioen. Toch wist de vereniging zich niet staande te houden. Doordat en-

Helaas ging de eerste officiële wedstrijd verloren. Een week later werd echter het eerste punt veilig gesteld. Thuis tegen Nijverdal werd met 3-3 gelijk gespeeld. De eerste competitiewinst dateert van 10 november 1912. Tegen Venus werd met maar liefst 9-0 gewonnen.

In die tijd werd nog niet wekelijks gevoetbald en de volgende wedstrijd was op 15 december uit tegen opnieuw Nijverdal. Na een 2-0 voor Borne met de rust werd in de tweede helft het thuispubliek wat lastig en begon te schelden. De geel-zwarten lieten zich hierdoor niet ontmoedigen en scoorden doodleuk de 0-3. Uiteindelijk won Borne het duel met 4-1. Na afloop toonde het Nijverdalse publiek zich een heel slechte verliezer. De Bornse spelers werden gevolgd en nagejouwd. Zand en stenen en zelfs ijzeren potten en oude paraplu's werden naar hen toegeworpen. Onder politiebegeleiding moesten de Bornse spelers tenslotte de thuisreis aanvaarden.

Op zondag 6 februari 1916 moest Borne het in de strijd om het kampioenschap opnemen tegen Heracles II. Voor deze wedstrijd bestond zeer veel belangstelling. Geen wonder ook, want de winnende partij was zo goed als zeker kampioen. Heracles was in dit duel weliswaar wat sterker, maar ze kregen het niet voor elkaar de solide verdediging van de geel-zwarten te passeren. Ondanks dat honderden Bornse kelen hun ploeg aanmoedigden wilde het ook voor hen niet lukken. Het bleef bij een 0-0 gelijkspel. Een paar weken later wist BVV alsnog de titel binnen te halen, waardoor men promoveerde naar 1^e klasse TVB.

Het seizoen 1918-1919 kende voor Borne opnieuw een hoogtepunt. De geel-zwarten werden kampioen van de TVB. In eerste instantie was het Luctor et

Kampioen seizoen 1918/1919: 1^e rij zittend v.l.n.r. K. van Gelder, B. Luttikhuis, A. Brager. Daarachter: L. Landkroon, A. Landkroon en H. Mulder. Staand: F. Leverink, M. Franken, A. Vermey (voorzitter), G.J. Leunenbergh, J. Arendsen, F. Beune, J. Sanders, H. Kerkhoven, J.C. Kotkamp, H.J. Huls, B. Mulder, J. Geerdink en J. Suers (scheidsrechter).

Emergo uit Almelo die boven de BVV eindigde, maar een door Borne aangetekend protest werd ontvankelijk verklaard. Hierdoor moest een extra wedstrijd de beslissing brengen. Tijdens de toos vraagt de aanvoerder van Borne of bij mogelijke ongevallen een invaller wordt toegestaan. „Laten we daar maar niet aan beginnen”, antwoordt zijn collega niet sportief.

Na een zenuwachtig begin lukt het Borne na twintig minuten een voorsprong te nemen. Uit een voorzet van Kotkamp scoort Leunenbergh zeer fraai. Een spontaan gejuich breekt los. Tijdens de rust onthaalt het bestuur de Borne-spelers op een verfrissing en als men even heeft uitgeblazen, wordt weer even hard begonnen. Een kwartier na rust breekt Luctor gevaarlijk door. De rechtsbuiten plaatst de bal voor het doel en het staat 1-1. Borne blijft echter de betere ploeg en kogelt er lustig op los. Uit een van de vele voorzetten maakt Leunenbergh de winnende 2-1. Borne is kampioen. De vreugde is algemeen.

Alles davert weer, ook de dames belangstellenden van Borne gillen tussen de mannen door. Als de arbiter affluit worden de geel-zwarten van het veld gedragen en het ene hoera volgt op het andere. In de daarop volgende seizoenen speelt Borne enkele jaren zonder kampioenschappen of degradaties in de 3^e klasse van de NVB.

Promotie

In het seizoen 1928/1929 wordt Borne kampioen van de 3^e klasse NVB. Door verlies in een beslissingswedstrijd tegen De Tubanters lukt het de geel-zwarten niet de promotie te bewerkstelligen.

Het kampioensteam seizoen 1929/1930 omringd door tal van supporters. Knielend v.l.n.r.: Zomer, Hagreis, Draaijer, Landkroon sr., Landkroon jr.; Groenhuizen jr., Groenhuizen sr. Staand: Van Wezel, Muizebelt, Smit en Kempers.

Een jaar later behaalt men wederom de titel en ditmaal slaagt men er wel in te promoveren. Op 11 mei 1930 volgt een promotie/degradatiewedstrijd tegen opnieuw De Tubanters. Heel sportlievend Borne leeft ontzettend mee met de geel-zwarten en maar liefst 600 plaatsgenoten zijn in Enschede getuige van een enerverende partij. Al in de 5^e minuut krijgt Muizebelt een penalty te nemen. Vol ontzetting ziet de aanhang de bal naast gaan. Na een kwartier spelen maakt de Muis zijn fout goed door subliem de 0-1 aan te tekenen. Kempers schiet Borne naar 0-2, maar op advies van de grensrechter wordt dit glasheldere doelpunt alsnog afgekeurd. De tweede helft is zenuwslopend voor de Bornse aanhang met kansen over en weer. Uiteindelijk blijft het bij deze 0-1 winst, waarna een enorme feestvreugde uitbreekt. Per spoor wordt de terugweg naar Borne aanvaard, alwaar de trein om 18.06 uur het station binnenrijdt. Het staat zwart van de mensen en de kampioenen worden op een enorm applaus getraakteerd. Een zegetocht door de straten, in zeven auto's volgt, met de Bornse Harmonie en Stephanus Harmonie voorop. Overal worden de geel-zwarten geestdriftig toegejuicht en zelden zag men zo'n grote menigte op de been.

Vooruitstrevendheid leidt tot duel van de eeuw

BVV Borne blijft een toonaangevende tweede klasser maar de ploeg wil meer en kiest voor het seizoen 33/34 zelfs voor een trainer met naam en faam. De Engelse oud-international en oud-speler van o.a Cardiff City en Middlesbrough, mr. I. Smith, moet onze plaatselijke trots hogerop helpen. Deze opzet schijnt te lukken. De BVV Borne eindigt dat seizoen samen met ZAC Zwolle op de eerste plaats. Een barrage is nodig om de kampioen aan te wijzen. In de jubileumkrant uit 1962, bij het 50-jarig bestaan, schrijft Albert Muizebelt o.a. het volgende over deze historische wedstrijd, die gespeeld werd op een uitverkocht Go Ahead-terrein in Deventer voor bijna 20.000 toeschouwers: *„Wij zagen ontzettend op tegen deze wedstrijd omdat wij wisten dat ZAC een sterker elftal had en bovendien hadden ze Beb Bakhuis in de gelederen. Een speler van een uitzonderlijke klasse. Maar ondanks deze wetenschap trokken wij opgeruimd naar de Koekstad met de wil onze huid zo duur mogelijk te verkopen. Welnu, dat gebeurde ook. Het werd een zeer boeiende wedstrijd, waarin ZAC met de rust een 1-0 voorsprong had, dankzij een prima doelpunt van de linksbuiten. Hoe Bakhuis en zijn mannen ook zwoegden en schoten, onze verdediging met doelman Möller aan het hoofd hield stand. Na rust kreeg Borne zelfs een overwicht en daardoor enkele goede kansen, welke helaas door nervositeit jammerlijk werden gemist. Vlak voor het einde kregen wij echter toch nog de genadeslag toegediend toen een invaller van ZAC met een laag schot onze doelman opnieuw passeerde. Als sportieve verliezers hebben wij onze tegenstanders gelukkiggewens en in de wetenschap dat wij een uitstekende indruk in*

Voor "de Muis" komt men superlatieven tekort

Albert Muizebelt is zonder enige twijfel Borne-speler van de eeuw. „de Muis“, zoals zijn legendarische voetbalnaam luidde, was een snelle en behendige spits met een loeihard schot. Hij debuteerde in 1923, op 16-jarige leeftijd, in het eerste elftal en tot 1948 speelde hij maar liefst 500 wedstrijden onafgebroken in het geel-zwart. In die vijfentwintig jaar zorgde hij voor zo'n 500 treffers voor bomvolle tribunes aan de Prins Hendrikstraat. De rechtsbenige spits, met een tenger figuur, moest het niet zozeer hebben van zijn techniek. Bovendien was hij niet kopsterk. Hij kon echter verschrikkelijk hard lopen en met zijn venijnige schoten zorgde de goaltjesdief voor trillende benen bij iedere stopper en angstzweet bij elke sluitpost.

Albert had een geel-zwart hart. Hij kreeg tal van goede aanbiedingen. Zo kon hij naar o.a. PSV en later heeft zelfs een Italiaanse club nog een poging gedaan hem in te lijven. Maar zoals Abe Lenstra ooit bedankte voor Fiorentina, waarbij hij een blanco cheque zelf kon invullen, zo bleef

Muizebelt de BVV Borne trouw. Ook zijn vrouw zag het niet zitten uit ons dorp weg te gaan. Bovendien had de Muis het uitstekend naar zijn zin bij zijn werkgever Spanjaard. Met steun van de textielfabriek ontbrak het hem, alsmede de club, aan niets. Zijn voornaamste opdracht bij Spanjaard bestond uit goed voetballen en daar stond een prima salaris tegenover. Eigenlijk speelde hij toen al profvoetbal.

Wolter van Wezel was bij de geel-zwarten zijn maatje. Hij was ook de man die hem de bal vaak op een presenteerblaadje aanleverde. Vele jaren was dit gouden duo de matchwinner. De Bornse spits kwam ontelbare keren uit voor het nationale B-elftal. Een uitverkiezing voor het grote Oranje zat er nooit in, omdat de voorkeur uitging naar de landelijk befaamde Beb Bakhuis.

Muizebelt maakte zo'n 45 jaar deel uit van het voetbalwereldje. Hij wordt nog immer gekwalificeerd als de beste aanvaller die de Twentse voetbalerij ooit heeft voortgebracht.

Deventer hebben achtergelaten, aanvaardden wij de terugreis. Al met al een wedstrijd om nooit te vergeten”.

Borne strandt dus in het zicht van de haven, evenals een jaar later als men promotiewedstrijden speelt tegen NEC en SCH. Ook nu gaat promotie aan de neus van Borne voorbij.

De voetbalvelden van Borne door de jaren heen

Het eerste veld, aan de Weerselosestraat achter de Hoge Brug, bestond voor een groot deel uit zandgrond. Vandaar dat men al in 1914 verhuisde naar een weide aan de Azelosestraat, waar nu de Zijdestraat ligt. Dit veld werd echter ook gebruikt door de Bornse Rijvereniging. De, in die tijd, bekende ritmeester, heer Flutz, gaf hier zijn lessen aan o.a. Joh. Spanjaard, de gebr. Knuijff en de Hulshofs.

Twee jaar later zorgde de Eerste Wereldoorlog er voor dat er wederom verkast moest worden, ditmaal naar de Bornerbroeksestraat, ter hoogte van het Pannenkoekhuis. Toen men in het seizoen '18/'19 promoveerde naar de NVB werden er hogere eisen gesteld aan het speelveld. Gelukkig vond de toenmalige voorzitter, de heer Verwey en dokter Stomps een terrein voor één jaar; een weideveld aan wat toentertijd de Almelsestraat was, bij de fabriek van Jonge Poerink. In 1920 verhuisden de geel-zwarten naar een nieuw aangelegd voetbalveld aan de Deldensestraat, ter hoogte van de algemene begraafplaats.

In 1924 vond de BVV Borne een definitieve stek, als het terrein aan de Prins Hendrikstraat in gebruik wordt genomen. Op deze locatie behaalde Borne de grote successen. Ook werd de accommodatie steeds verder uitgebreid met zit- en staantribunes, kleedruimte en verlichting. Ook kregen ze hier een tweede terrein met kleedkamers. Het was hier vaak een drukte van belang met als hoogtepunt een promotieduel in 1944, tegen Vitesse uit Arnhem, met maar liefst 8000 toeschouwers.

Sportief gezien ging het de BVV Borne ook in de oorlogsjaren redelijk voor de wind. Er werden een paar kampioenschappen binnengehaald.

Hartverwarmend waren de prestaties in het seizoen 1941/1942 en dat na een winter waarbij gans Borne bibberde van de kou. Temperaturen tot 15° onder nul en met vensterruiten die dagenlang bevroren

A.J. Hagreis, een clubbestuurder pur sang

Eén persoon die zeker niet mag ontbreken in dit historisch overzicht is, uiteraard, de heer A.J. Hagreis. Vanaf 1922 was hij secretaris van de BVV Borne tot hij in 1943 de heer Brassier opvolgde als voorzitter. De markante persoonlijkheid bleef praeses tot in lengte van jaren en drukte een positieve stempel op de club.

Bovendien had hij, evenals zijn voorganger, een leidinggevende functie bij textielfabriek Spanjaard. Dit gegeven heeft de BVV Borne nooit windeieren gelegd. Goede spelers kwamen heel graag naar Borne en dat zeker niet voor een appel en ei.

De heer Hagreis stond tevens aan de wieg van het clubblad „De BVV'er”, waarvan hij de hofleverancier was van wedstrijdverslagen. Onder het pseudoniem „Toon oet de Roolappe” schreef hij meer dan 30 jaar over het reilen en zeilen van de geel-zwarten met Twentse nuchterheid en humor.

Kortom een volbloed bestuurder met kennis van zaken en liefde voor de club.

bleven. Op 19 januari werd, wegens kolenschaarste, zelfs Spanjaard gesloten. De vorst duurde tot maart. Ook de scholen waren vijf weken gesloten. De wnd. Nat. Soc. burgemeester Klein Nagelvoort gaf zelfs opdracht een gemeentebos te kappen. Elk gezin kon acht dennenstammen krijgen. Een wilde bedrijvigheid brak los. Op alle soorten van vervoer trachtte men de acht stammen thuis te krijgen.

Nu heeft een koudegolf maar weinig met voetbal te maken, maar het kampioenschap dat volgde op deze extreme weersomstandigheden des te meer. BVV Borne bestond dat jaar tevens dertig jaar. Omdat het oorlog was, werd dit niet groots gevierd. Het eerste elftal zorgde wel voor een pracht geschenk. Door een 4-1 uitoverwinning op Rijssen Vooruit haalde men de titel binnen. Meteen na het laatste fluitsignaal stroomden de talrijke Borne-supporters het veld op en droegen de spelers naar de kleedkamers. Hier complimenteerde voorzitter C. Brassier de spelers. Bij aankomst van de trein in Borne stond het wederom zwart van de mensen. In een landauer en een Jan Plezier en onder de vrolijke tonen der muziek ging het naar café Meijering, het clublokaal, waar men zich aan een welvoorzienige tafel verenigde.

Op zondag 10 oktober 1943 maakte de geel-zwarte formatie een sensationele gebeurtenis mee. Tijdens de wedstrijd tegen Phenix, die Borne overigens met 6-3 won, werd tussen kwart over drie en half vier een vliegtuig uit de lucht geschoten. Alle aanwezigen op het sportpark waren hier getuige van. Het ging om een Duits eenpersoons jachtvliegtuig. Het vliegtuig stortte neer in het weiland van boer Schwering aan de Burenweg. De piloot van het Duitse toestel wist voortijdig zijn brandende kist te verlaten en kwam met verbrande handen en gezicht terecht nabij de boerderij van Dreteler. Het was zijn derde parachutesprong.

De competitie voor het seizoen 1944/1945 komt maar moeizaam op gang. De oorlog nadert haar einde en vraagt veel van de bevolking. De NVB besluit over te gaan tot een noodcompetitie. Borne zal dat jaar dan ook niet in competitieverband uitkomen. De eerste wedstrijd die de geel-zwartjes spelen na de bevrijding, is er eentje tegen het Dorset-team. Deze wedstrijd wordt met 8-3 verloren van onze bevrijders.

Onlangs presenteerde de 100-jarige Bornse voetbalvereniging een fantastisch jubileumboek. Echt een uitgave om trots op te zijn. Via de samenstellers van dit boek ben ik in het bezit gekomen van enkele foto's om het artikel in *Boorn & Boerschop* te complementeren.

De BVV Borne mocht al feestvieren vanwege het honderdjarig bestaan, maar het eeuwfeest kreeg nog meer glans. Door de beslissingswedstrijd tegen Eilermark met 4-2 te winnen promoveerde de geel-zwarte formatie naar de derde klasse. Een mijlpaal met een historische waarde.

Vliegcramp in Borne. -2- De vlieger Piet Hartzema

Jan Deckwitz

In *Boorn & Boerschop* van april jl. heeft u kunnen lezen hoe op 25 oktober 1951 een ongeval met een Gloster Meteor MK VIII 1 de rust in ons dorp verstoortte. U las hier wie de vlieger was die hier de dood vond: echter, de nadruk in het artikel lag zoals zo vaak het geval is op de gebeurtenis, de oorzaak en het gevolg voor de mensen die hier wonen. In deze aflevering wil ik terugblikken op de vlieger Piet Hartzema: wie was hij, waar kwam hij vandaan, wat was zijn achtergrond tot het moment van zijn overlijden?

Piet Hartzema, de op 25 oktober 1951 in Borne omgekomen vlieger van de Gloster Meteor MK VIII: I-107.

Piet Hartzema is op 11 april 1930 in Baflo (Groningen) geboren. Na enkele verhuizingen met zijn ouders naar Meppel en Zwolle komt hij tijdens de Tweede Wereldoorlog naar de stad Groningen. Piet had nog een oudere zus Annie (1928) en een jongere broer Tiemen (1937). In Groningen doorliep Piet met goed gevolg de vijfjarige HBS.

Op 19-jarige leeftijd meldt Piet zich bij de Luchtstrijdkrachten (LSK) van de Koninklijke Landmacht voor een vliegeropleiding. Een (meerdaagse) psychotechnische keuring wordt doorlopen, gevolgd door een militaire training.

De vliegopleiding

De eerste vliegopleiding begint omstreeks september 1949 op de vliegbasis Woensdrecht in het zuidwesten van Brabant. Een van zijn klasgenoten is de u vermoedelijk wel bekende Martin Schröder.

De eerste basisvaardigheden t.a.v. vliegveiligheid worden aangeleerd en op 28 september 1949 gaat Piet de lucht in voor zijn eerste vliegles in een Havilland DH-82a Tiger Moth, de beroemde tweedekker met open cockpit en viercilinder lijnmotor (130 pk). Tot half januari 1950 vliegt hij totaal ruim 56 uren met dit vliegtuig. De praktijk van het vliegen wordt afgewisseld met de nodige theorielessen met betrekking tot het vliegen.

Na deze eerste kennismaking gaat Piet op 16 januari 1950 naar de vliegbasis Gilze-Rijen voor de Voortgezette Vliegeropleiding (VVO). In ruim een jaar worden hier meer dan 200 vlieguren gemaakt op de AT-16ND Harvard IIB. De Harvard is een laagdekker en evenals de Tiger Moth een eenmotorig toestel. Echter wel een stuk zwaarder en ook het motorvermogen (ca. 560 pk) is ca. 4 keer groter dan dat van de Tiger Moth.

Op 10 april 1950 verlooft Piet zich met Grietje Koers. Ter herinnering hieraan draagt Piet een zilveren ring met hierin de naam van zijn meisje en de verlovingsdatum (Grietje 10-4-1950).

Zowel de Harvard als de Tiger Moth zijn vliegtuigen met een staartwiel. Het opstijgen en landen met zo'n kist verschilt duidelijk van die met een neuswiel. Daarom wordt een training op de vliegbasis Twente ingelast waar, van half april tot juni 1951, ca. 20 uur met een Beechcraft wordt gevlogen.

Naar Engeland

Op 9 juni 1951 vertrekt Piet naar de Airbase Driffield in Engeland voor een opleiding op de Gloster Meteor. Dit vliegtuig is uitgerust met een straalmotor, het eerste straalvliegtuig waar de Nederlandse vliegers ervaring mee opdoen. Ook een toestel dat met een zekere zorg gevlogen moet worden. De vliegeigenschappen zijn goed, men moet echter alert zijn in de omgang met de motor. Bekend (berucht!) was het feit dat bij ruw gas geven de motor gemakkelijk afsloeg. Zat je hoog genoeg dan hoefde dit geen problemen op te leveren, maar in de start of tijdens een landing leidde dit vaak tot een noodlanding of soms een "crash".

Al met al is het voor de jeugdige Piet een groot avontuur dat hij ondergaat. Als vliegen je belangstelling heeft en je kunt fulltime een vliegopleiding volgen en bijna dagelijks praktijkervaring opdoen in de lucht, dan is dit natuurlijk een geweldige ervaring.

Piet inspecteert zijn kist voor hij de lucht ingaat, hier op Airbase Driffield in England.

Na enkele maanden schrijft Pieter vanuit Engeland aan zijn zwager en zus Annie: . . . Nu ik zal proberen je een beetje te vertellen van het leven hier in Gr. Britain. Met het vliegen gaat het tamelijk goed en ik begin al aardig te wennen aan die vliegende raket. Het gaat allemaal vreselijk snel en vreselijk hoog. Vanmorgen ben ik weer alleen naar 35.000 ft (ca. 12.000 m.) geweest en daar geprobeerd de geluidssnelheid te bereiken. Het is grappig zo gek als die kist gaat doen als je zo tegen de 1000 km/u. vliegt, alles begint te schudden en hij is bijna niet meer recht te houden. Kom je boven een bepaalde snelheid dan is de kist volkomen onbestuurbaar en duikt recht naar beneden. Dit is gelukkig gemakkelijk te herstellen met behulp van duikremmen.

Het is echter niet leuk om lang op die grote hoogte te vliegen. De luchtdruk is daar zo laag, dat je lichaam uitzet en je zit maar steeds windjes te laten, ook praten valt bijna niet meer mee omdat er bijna geen lucht is om de trillingen voort te planten. Belangrijk is wel dat je steeds je zuurstof in 't oog houdt, want zonder zuurstof kun je op die hoogte niet langer dan ± 2 min. leven.

Vertel dat maar niet allemaal thuis, want dan denken ze nog, dat ze hun Piet nooit weer terug zien. De Meteor is verder reuze gemakkelijk te vliegen en te landen; één ding is jammer en dat is dat je maar hooguit 45 min. in de lucht kunt blijven. Na 30 min. moet je wel zorgen weer boven 't veld te zitten. Hij zuipt dan in die ene trip zo'n slordige 1500 l. petroleum. Ieder uur vliegen met de meteor kost het Rijk maar fl 1000,- (weinig hè). Zo, dat is dan genoeg over vliegen. . . .

Terug in Nederland

Op 28 september 1951 keert Piet terug in Nederland en op 8 oktober wordt hij ingedeeld bij het 324-squadron op de vliegbasis Leeuwarden. Hier wordt zowel met de Gloster Meteor als met de Harvard gevlogen. Uit het vlieglogboek van Piet blijkt dat hij gedurende enkele weken afwisselend met beide vliegtuigen vliegt, soms voor een korte vlucht, soms voor kleine oefenmissies.

Nogmaals, het vliegongeval in Borne

Ook kan er een enkele maal niet gevlogen worden omdat de voorzieningen er niet zijn. Een probleem op de vliegbasis is het zuurstofmasker, dat nodig is om op grote hoogte te vliegen. De foerier heeft ze niet in voorraad, maar wel in bestelling. Voor zover er met de Gloster Meteor wordt gevlogen lenen de vliegers het masker van elkaar. Belangrijk is dat dit

masker goed aangesloten op het gezicht wordt geplaatst. Op de tweede plaats moet de zuurstoftoevoer in het vliegtuig met de hand worden geregeld. Dit gaat op 25 oktober 1951 niet goed, Achteraf is gebleken dat het masker niet goed aansloot bij de neuswortel, hier lekte zuurstof weg. Na de crash in Borne bleek ook dat de toevoer van de zuurstof niet juist was ingesteld. De vlieger kreeg onvoldoende zuurstof waardoor hij het bewustzijn verloor. Dit heeft tot de fatale afloop in Borne geleid.

Een bijzondere ervaring

Op 23 oktober 1951, twee dagen voor het ongeval in Borne, is de oma van Piet jarig, ze wordt 80 jaar. Piet wil haar op een speciale manier feliciteren. Hij gaat met een Harvard de lucht in en vliegt richting Groningen. Boven Warffum, de woonplaats van zijn oma, feliciteert hij haar op zijn manier. Duidelijker dan het krantenbericht (hieronder) kan het niet worden weergegeven. Op de dag dat het bericht in de krant verschijnt komt Piet om met de Meteor boven Borne.

Op de dag dat Piet in Borne omkomt, verschijnt bovenstaand bericht in de krant.

Noten

In 1913 werd de Luchtvaartafdeling van de Koninklijke Landmacht opgericht, in 1944 werd de afdeling omgezet tot de afdeling Luchtstrijdkrachten (LSK). In 1953 werd de Koninklijke Luchtmacht in leven geroepen.

Met dank aan

Henk van Alteren: Vriend en zwager van Piet Hartzema; Jaap Frankes: Historische kring Baflo; Lt. Kol. R de Rover: CLSK Breda, Hoofd ongevalenonderzoek; Mw. L. Van Kranen: CLSK Breda; Drs. Sandra Groenendaal: Onderzoeksraad voor de veiligheid; Mw. T. Weites: Gem. Meppel; Gienus Postma: Gem. Archief Groningen.

1845: opwinding in Borne

Leo Leurink

In december 2011 kwam via de website van de heemkundevereniging een opvallende mail binnen met de vraag: *kunt u mij vertellen of de Harmonie nog bestaat?* Ter verduidelijking was bij het bericht een bijlage toegevoegd met een kopie van een advertentie, geplaatst in de Twentsche Courant van augustus 1845. Een kopie van de advertentie vindt u hieronder. Alhoewel er in 1845 in Borne niet veel krantenlezers zullen zijn geweest, zal de kennisgeving via het mond-tot-mond-circuit waarschijnlijk zijn weg hebben gevonden en voor de nodige opwinding hebben gezorgd.

Het logement "De Harmonie"

Nog even voor de duidelijkheid: waar nu op een mooie zomerdag menig passant aan een ijsje likt van "Ijssalon de Harmonie", was tot 1890 het logement en café "De Harmonie" gevestigd. Volgens de huidige eigenaar is het pand gebouwd in opdracht van Borne's eerste burgemeester W.C. Lantman. Het moet vroeger een café zijn geweest voor de "gewone man", in tegenstelling tot het er tegenover gelegen etablissement, "De Keizerskroon", waar voornamelijk de gegoede burgerij van Borne kwam.

Een afbeelding van "De Harmonie" in gebruik als café en logement heb ik nooit gezien. Wel als galanteriezaak, vanaf ca. 1890 tot 1905 en daarna tot ver in de 20e eeuw als groentezaak van de familie Kamman. In 1845 zal er wel een vrij grote tuin opzij en/of achter het pand zijn geweest, gezien de gelegenheid tot het oplaten van een luchtballon.

Alhoewel: de omvang van de ballon was beperkt, hooguit 2,5 tot 5 m² in doorsnee. Het materiaal van

de ballon was in die tijd gelakt papier. Voor het verkrijgen van de hete lucht werd in die tijd meestal een blikje met olie gebruikt met hierop een aantal oliepitten om de lucht te verwarmen. De ballon steeg op tot zo'n 30 m hoogte en afhankelijk van de wind kon hij toch een afstand van 10 km afleggen. Vandaar ook de aanvulling in de advertentie voor het terugbezorgen van de ballon.

Friedrich Staudt (1809-1876), ballonnist, buikspreeker en uitvinder

Naast de opmerkelijke inhoud van de advertentie viel mij ook de naam Staudt op; een naam die in Borne en Hengelo (*'Maupi' Staudt, artiest*) in mijn jeugd jaren niet onbekend was. Mijn nieuwsgierigheid was gewekt en ik nam vervolgens contact op met de afzender van de mail, Karin Schuurman in Twello. Zij vertelde mij dat ze de laatste hand legde aan het boek over haar voorvader, Friedrich Staudt, rondreizend buikspreeker en ballonnist, van geboorte en afkomstig uit Coldinne (*voormalig Koninkrijk Hannover*). Uiteindelijk, na 20 jaar te hebben rondgetrokken door Duitsland en Nederland

EXTRA FRAAIJE VEELKLEURIGE LUCHTBALLON.

Op te laten door F. STAUDT,
in den TUIN van het Logement
de HARMONIE te Borne, op Zon-
dag den 24 Augustus 1845, des
namiddags ten zes ure, indien het niet regent,
zullende in dit laatste geval de tijd na-
der worden bekend gemaakt; waarna door
denzelfden eenige Magische en Phijsische kunsten,
zullen worden uitgevoerd. Prijs per persoon 49
Centen voor alle voorstellingen.

Tevens dient tot narigt, dat diegene welke
den Luchtballon onbeschadigd aan het Logement
de HARMONIE bovengemeld, terug bezorgt, met
f 3-: zal worden beloond.

De advertentie in de Twentsche Courant uit (augustus) 1845.

als koorddanser en kunstredenaar; hij deed o.a. komische samenspraken, streek hij met zijn gezin neer in Wierden. Daar had hij een fabriekje voor het maken van stempels en stempelinkt. Van Koning Willem III kreeg hij een patent op zijn inkt, dat met name werd gebruikt door de posterijen rond 1860.

In 1845 deed hij dus ook Borne aan met zijn luchtballon; die behoorlijk groot en kleurrijk was, maar niet bemand. Het pand "de Harmonie", waar in de tuin de ballon werd opgelaten en Staudt meerdere kunsten liet zien voor 49 cent, is één van de weinige herbergen en uitspanningen, waar hij optrad en dat nu nog overeind staat.

In de advertentie wordt aangegeven dat naast het oplaten van de ballon "*eenige Magische en Physische kunsten zullen worden uitgevoerd*". Halverwege de 19e eeuw was de natuur- en scheikunde in opkomst. Veel ontdekkingen werden gedaan en wetmatigheden bewezen en vastgelegd. Natuurkundige proeven werden op grote schaal gedemonstreerd in openbare gebouwen. Dit was een lucratieve activiteit want op deze demonstraties kwamen veel mensen af die er ook een paar centen voor over hadden om de demonstratie bij te wonen.

De Bornse Staudt's

Over de (vroegere) families Staudt (de moeder was van Gorel) in Borne heb ik nog enige informatie. Eén van hen, Chris Staudt was vroeger terreinknecht bij B.C.S.V., de Bornse Christelijke Sport Vereniging, die in de jaren tijdens en na de oorlog tot 1967 haar voetbalveld had aan de Weerselosestraat. Daar, bij de kleedkamer, buiten stond een waterput, bedoeld als wascomfort voor de spelers. Staudt nam altijd warm water mee naar het veld, voor de thee in de rust én voor de scheids, waarmee die zich na afloop kon wassen. Om en nabij die plek bevinden zich thans de woningen van het Zwenkgras en het Fioringras, rechts van het huidige fiets- en voetpad

De markt rond 1900, in het midden "De Harmonie".

de Oude Weerseloseweg, in de woonwijk 'Stroom Esch'.

Volgens Henk ten Thije was genoemde Staudt een ware kunstenaar in het repareren (naaien) van voetballen, die toen nog van leer waren. In het leder zat een opening om bij de rubberen binnenbal te komen. De opening werd met een leren veter afgesloten. Vroeger had men bij de voetbalverenigingen niet zoveel ballen als nu; het geld was 'beteun'.

De familie Staudt woonde, o.a., in een van de woningen, die de "Twaalf apostelen" werden genoemd. Deze lagen aan de rechterzijde van de Woolderweg, op het gedeelte vanaf de Van Bemmelstraat tot aan de (toen nog niet bestaande) Europastraat. Deze zeer oude bouwvallige woningen ook wel Klumperswoningen genoemd, naar de eigenaar Klumpers, zijn eind vijftiger jaren van de vorige eeuw afgebroken.

Het boek over Friedrich Staudt

Wanneer u dit artikel leest is het boek over deze wonderlijke en zeer creatieve alleskunner al van de drukpers gerold en zal het ook te koop zijn. Heeft u belangstelling voor dit boek, neem dan contact op met Karin Vos-Schuurman te Twello. Haar mailadres is: voshk@concepts.nl

n Koo is mer één joar kalf, mer sommige leu bliewt aaltied ezzel.

Bijnamen in en om Borne, een impressie van het jubileumboek

Leo Leurink

Zoals bij de meesten van u wel bekend zal zijn, wordt vanwege het 50-jarig jubileum van onze heemkundevereniging, dit najaar een bijnamenboek uitgegeven. Onze leden zullen van dit boek een gratis exemplaar ontvangen. Ook bestaat de mogelijkheid om bij voorinschrijving extra exemplaren tegen gereduceerde prijs te ontvangen. Dat kan via de bestelbon in de speciale folder, waarin de nodige informatie.

In dit artikel geef ik u graag een indruk van de inhoud van het boek, dat dankzij medewerking van velen, vaak via interviews en navorsingen van eerdere publicaties, kan worden uitgebracht.

Het wonderlijke verschijnsel van bijnamen

Zoals dat in meer plaatsen in Nederland voorkomt, met name in Twente en de Achterhoek, hadden of hebben veel inwoners of vroegere inwoners van Borne, Hertme, Zenderen en het (voormalige) kerkdorp Bornerbroek een bijnaam. Een bijnaam is een (veelal) breed bekende, niet officiële naam, van een enkele persoon of van leden van één of meerdere families. Een aantal bijnamen is al eeuwen oud. In de eerste helft van de 19e eeuw bezaten de toenmalige Bornse ingezetenen nagenoeg allemaal een bijnaam. Ook gaan bijnamen vaak over op de navolgende generaties. Het gebruik ervan in de samenleving van toen getuigt van een onderlinge omgang met elkaar.

Toen uiteindelijk in 1826 bijna alle Nederlanders een vaste achternaam hadden laten registreren, bleven de bijnamen nog wel in zwang maar er kwamen niet zoveel nieuwe bijnamen meer bij. Maar als dat zo uitkwam bleef men elkaar een spot- of scheldnaam aanmeten, (ook die kan men zien als een vorm van bijnaam). Dat bleef (en ook nu nog) een populaire bezigheid.

Soorten bijnamen

- Locatienamen (o.a. boerderijnamen, veldnamen en woonplaatsnamen), bijvoorbeeld *Mösselboer*, van erve Morsel, bewoond door de familie Hassels Mönning.
- Familienamen en voornamen (al of niet in- of aangetrouwd)
Doordat een dochter van de familie Homborg (later verwoord als Hondenborg) trouwde met Jan Leuwerink, kreeg deze familie de bijnaam Hoend'nborg. Zo kennen we o.a. *Hoend'nborgs Jans en Na*.
Afgeleid van de voornaam Jacob kennen we *Jöapke*, nazaat van de bekende dokter Schoemaker.
- Werk, vak of (neven)beroep
Zoals *'n Dreaier* (familie Hannink), de man was van beroep houtdraaier en timmerman.
- Iemands uiterlijk, gedrag of gewoonte
Zoals bijvoorbeeld Salomon Jacob Spanjaard, die aan een oog blind was en daarom *Sallie Eenoog* werd genoemd.

Jubileumboek

Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van de onze heemkundevereniging dit jaar, hebben we getracht zoveel mogelijk bijnamen in een boekwerk

vast te leggen voor het nageslacht. Het zijn niet alleen bijnamen van bewoners uit Borne, Hertme, Zenderen en Bornerbroek (incl. 't Tusveld), maar ook uit de aangrenzende buurtschappen, zoals Buren, het Hesselder en Azelo die veelal, economisch, sociaal en/of kerkelijk binding hebben of hadden met Borne.

Het boek geeft een (alfabetische) opsomming weer van ca. 900 bijnamen, met daarnaast voor zo ver deze konden worden achterhaald, de officiële (voor- en achternamen). Daarbij worden, waar mogelijk achtergronden vermeld, zoals de herkomst van de bijnaam, het beroep, de huisplaats en eventuele eigenaardigheden.

Onder de noemer "Van Horen Zeggen" worden tussen de opsommingen door bezitters van bijnamen naar voren gehaald, waarvan een anekdote of andere bijzonderheid is opgetekend. Ook zijn er afbeeldingen van personen en/of hun woonomgeving opgenomen.

Diverse foto's zijn afkomstig uit het Borns gemeentearchief. Ook Hans Leuwerink heeft naast zijn aandeel in de achtergrondverhalen een aantal door hem vervaardigde pentekeningen van "Boorsen" met een bijnaam aangeleverd.

Een register met familienamen verwijst naar die pagina's waar de bijnaam is opgenomen die bij de desbetreffende familie hoort.

Oude namen of bijnamen voor Bornse buurt- en straatnamen

Niet alleen het dorp Borne heeft een bijnaam, namelijk: *'Nazareth'*, maar ook zijn er Bornse straten

Beerdje van Jan van Slaghoesnaats (B. ter Haar)

met een bijnaam of een oude benaming. In het boek wordt nog al eens verwezen naar deze (oude) buurtbenamingen; mede daarom is er een apart hoofdstuk gewijd aan buurt- en straatnamen die in de Bornse volksmond een vaak typerende bijnaam kregen, die ook nu nog door (oudere) inwoners worden genoemd. Zo duidt men bijv. de Oude Kerkstraat, met zijn vroegere chicoreifabriekje, aan als *het Sokkerströatje* en gaat 'n *Bolkshook* door voor de huidige Nieuwe Kerkstraat.

Maar ook noem ik hier nog even het mij zo vertrouwde *Gruttersgängke*, het deel van de Potkampstraat dat pal achter ons huis liep, tussen de gebouwen door van de Grutterij en Malerij "De weduwe Erven ten Cate" (ook bekend onder de bijnaam 'de Grutter').

Aan de meelzakken, in gebruik bij dit vroegere Bornse familiebedrijf, befaamd om zijn pannenkoekmeel, hebben de Bornsen hun wijd en zijd bekende bijnaam *Boornse melbuul* te danken.

Namens de betrokkenen bij de totstandkoming van het bijnamenboek wens ik u nu al veel leesplezier.

Een klein voorproefje

Om een indruk te krijgen van de inhoud lichten we hieronder een klein tipje van de sluier op . . . . .

Mandje Korf
Tekeningen: Hans Leuwerink.

Baks, de -

Deze familie Wissink, van oorsprong afkomstig uit Duitsland, dankt haar bijnaam aan het bakhuis op 't Hoeselder in Bornerbroek. Naast het boeren, baktten ze daar ooit brood voor de bewoners op en rondom 't Hoeselder. De drie broers Herman, Bernhard en Gerhard werden als volgt aangeduid: 'n *Groot'n*-, 'n *Middelsten*- en 'n *Klean'n Baks*.

Dikk'n Linneboom, alias Thédoo(s) Jan

Kastelein Jan Liedenbaum (*eigenlijk heten ze Lindenbaum*) van het gelijknamige café uit Hertme was de opa van Jan Liedenbaum. Begin 1800 kwamen zijn voorouders vanuit het Duitse Ochtrop naar Hertme. *Thédoo Jan* die eerst naast het café ook een kruidenierszaak had was liever lui dan moe. Ook had hij zo zijn streken. In 'Van Horen Zeggen' zijn enkele van die streken opgetekend.

Eén anekdote is de volgende: als hij met zijn café-gasten aan de praat kwam over zijn Duitse oorsprong dan vertelde Jan steevast het volgende: 'Joa, mien oawer-grootvaar den kwam oet Ochtrop; hee weark'n d'r bie de gemeente. Hee keer'n doar ok de stroat an. As iej op het kearkhof doar in Ochtrop op zien'n grafsteen kiekt, dan leas ie doarvan 't bewies. Doar op zienen grafsteen steet: 'Hier ruht Johannes Theodorus Lindenbaum, Er kehrt nie wieder'.

Emmaüsgangers, de -

Aangezien de broers Gerard en Herman Postma elke dag op de zelfde tijd het zelfde blokje om liepen, kregen zij de bijnaam de "*Emmaüsgangers*". 'Je kon de klok er op gelijkzetten', volgens een zegsman. Deze bijnaam is gerelateerd aan het bijbelverhaal van de twee eenzame mannen die naar Emmaüs wandelden.

Mood'nsnieder, 'n - (o.a. *Gerhard en Bernhard*) Deze mooie bijnaam komt de familie Weber toe; van beroep snijder of kleermaker. Het woord 'mood'n' moet naar men zegt doorgaan voor mode. De jeugd zong vroeger: 'Snieder, snieder, maak mij de boks wat wieder'. De Webers woonden waar nu (anno 2012) de inrit naar de supermarkten Aldi en Plus is.

Pu'jen Jenneke

Haar ware naam was Johanna Teeselink, getrouwd met Aart **van de Puij**. Ze was poetsvrouw bij Spanjaard (van de kantoren en het badhuis) en woonde op De Bleek naast de familie Oonk ('n *Sökkerpot*). Een bezoeker van het badhuis vroeg haar eens of ze zelf al een bad had genomen. Ze antwoordde toen: 'Nee, ik goa hier nig in bad, ik wassche mij de koont in hoes wá schoon'.

Fotowedstijd: . . . . hoe goed kent u Borne en omgeving?

Anja Tanke

De fotovraag uit *Boorn & Boerschop* 2012-1 leverde weer een aantal goede antwoorden op. U zag een oude Ansichtkaart van de Grotestraat. Dit deel van de straat heette voor 1950 Almeloschestraat. Als u gekozen had voor antwoord D, dan heeft u het goed geraden.

Onder de goede inzenders is geloot. Het lot viel deze keer op heer Tonny Kokenberg. Gefeliciteerd, u kunt de kadobon van €25,- tegemoet zien.

Een nieuwe uitdaging!

De vraag: Wat is in aanbouw aan de linker kant?

- A. Esschool
- B. het Dijkhuis
- C. een fabrieksgebouw van Spanjaard
- D. winkels in het centrum

Wat moet u doen:

Stuur uw oplossing **vóór 1 oktober** naar:

Redactie *Boorn & Boerschop*, Blauwgras 68, 7623 GL Borne.

Mailen kan natuurlijk ook: u stuurt uw e-mail dan naar het redactieadres: deckwitz@home.nl

Vermeld duidelijk: de oplossing, uw naam, adres en telefoonnummer.

Voor de winnaar stelt **Saskia Vreeman Makelaar 4you** een VVV-bon ter waarde van €25,- beschikbaar.

De winnaar krijgt uiteraard persoonlijk bericht. De uitslag wordt in het volgende nummer van *Boorn & Boerschop* bekend gemaakt.

Saskia Vreeman
makelaar 4you

Nieuwe Kerkstraat 10, 7622 LH BORNE
tel.: 074-7110250
e-mail: saskia@saskiavreeman.nl

Ne gapse water

Johan Kwast

Heel vaak stoa'j der nich biej stil, mear water is heel belangriek in oons leawenspetroon.

Zoonder water kö'j oe nich wasken, ko'j vroager de waske nich opkokken, köksel vuur de vearken lukken ok nich, gin ströatje schrobben, nich duur smerige roeten kieken en kon de braandweer niks oetrichten. Zo kaan'k nog wel effen verdan filosoferen.

In vroegere joaren halen de leu water oet ne *waterput*, of poompen, met ne *waterpomp*, 't water op. Noe dreaj ie mear nen kranen lös en ie hebt *water*; ma'j ok nog kiezen tusken *waarm-of koolt water*.

Mear ie möt hiervuur wal de knip trekken.

Wie as jonge jongs, gungen wal ees hen visken in 't *water* van de *Hettumberbekke*; nich met nen hengel, nee met 'n groot slat. Watwegter verzwoard met grote moeren, trökken wiej dat slat oawer 'n bodem, scheuwen dat heel heanig oonder ne schoal visken (grondelingen) duur en dan was 't rap ophalen.

Ok jonge sneuk kreeg wiej der mangs in, mear dan mos ie wal heel rap wean en völ geluk hebben. Aaltied spannend a'j met oe beaden, tot kneeheugte 't water ingungen, beniejd noar wa'j *boawen water* halen. Alleen vuur bloodzuugers was 't oetkieken.

Ne grote boskop dea'j vrooger op 't huuske; *water* kwam doar *nich an te pas*. Ie gungen gewoon zitten op ne breeje plaank met 'n gat der in, en 't vol wal woar 't leeg was. 't Tonneke doar oonder, vöng de mesproductie netjes op en de grote bonen wollen de "Boornse kraant" ok wal ees leazen. Zo . . . . , de bokse op'etrökken, 't deksel op 't gat, en de krap kon van de duur of.

Weeldwateren, pissen dus, was prebleemloos oftappen; met of zoonder nen boom, a'j mear druk harren. Vroaleu bleewen vuur dee oetvoering meestal binnen of nammen boeten, de hoek-däle hoolding an.

Van *watercloset* ha'j nog nooit 'eheard, en van hoo dat wearken al helemoal nich. En dat he'k 'e weten.

Wiej, zukke opschöttelingen van jongs, wiej warren vlak noa 'n oorlog, met de Boornse C.J.M.V., ne wekke noar Terschelling, noar Oosterend. Op de fietse der hen, ne hele onderneming in dee tied; twee daage hen en twee daage wierum wa'j oonderweg.

Wiej, Juul Evers en ik, wiej konnen op de wierumreise oawernachen biej 'n gezin in Sneek. Van geboorte kwammen dee leu oet Maarkel. Zee blij, wiej blij, der wörden gewoon platproat. Mear wat meender was, in 'n loop van 'n oawend mos ik neurig oet de bokse.

Dee leu harren al 'n ech toilet, hoo mos ik doar met an; 'k har gin idee. Dat der water an te pas mos kommen ha'k wal duur, mear woar haal ie dat vot.

Ik kiek ees um miej hen en zee nen bak, hoog an de muur; "Zol doar water in zitten?"

'k Klim boawen op 'n bril en loer der van boawen in. "Ha, water; za'k ees an dee ketten trekken?" Ik trök, en doar gung 't hen; vuur woonder en geweld speulen de grote boskop de diepte in. Mear, 'k heuren alverdan in den bak nog water lopen. 'k Was der nich gerös op; voort löp den bak oawer en steet alns blaank. Ik wierum noar de kamer, luusteren en ofwochen.

'n Zetje later gung der wier een noar 't kleane keamerke. Noe zö'j 't hebben, met angst en beawen wochen ik op de gevolgen. Mear ik heuren der niks van wier. 't *Waterballet* was in 't *water vallen*, gelukkig mear. Vanof dee tied weet ik hoo 'n *watercloset* wearkt.

As ie oew "*Waterloo*" veendt, dan he'j 't an de nönnen kregen.

Waterrotten, dat bint leu dee zich as viske in 't water veult. Mear, vuural jonge heune en katten warren vaak de klos. Dee zachen vaak *Waterjans* en harren 't er dän nogal reukeloos 'n moal oetdreunten.

Kattenpis, dat is 'n soort *shearpwater*, a'j dat op 'n kop veult, he'j 'n zoonder nich *waterdichte*.

Van *te vol water* en te weanig bonen, kokken ze slappe koffie, dan ha'j jeul.

Hennen met 'n *watergat* leajt nich meer; dee bint riep vuur 'n soep. A'j 'n *waterheuwd* hebt, dan he'j te völ heuwd.

Et *watergat*, was in miene jonge joaren, 'n biejnaam (weanig leu in Boorn weet dat deank ik) van nen bekeanden voetbalspöller. Hee döt noe al joaren biej de "Boornse noabers" met; doar wördt nich voetbald, alleen mear spölt. Ik vertel 't oe nich, mear 't zal miej niej doon of Leo Leurink dat in zien book ophef 'enommen.

Waterjuffers, bint gin vroaleu van adel dee wat met water hebt. 't Bint glazenmakers, dee ok gin glas maakt (libellen).

Met *gebraand water* in de hoed, ma'j nich in 'n auto veuren.

Wieder he'j nog *hard- en zacht water*, en a'j 't keend met 't *badwater* votsmiet, dan is der wat mis; met keender smiet ie nich.

As 't *water leag steet*, zeukt wat leu doar noar spiekers, en in 'n oorlog *lengen* wat boeren de melk *an met water*. Dan ha'j wal meer, mear ok meender melk.

Waterlaanders, dee komt ok bie zeeleu en leu in de loch vuur; de ogen köj nich dreug hollen.

Water noar de zee dreagen is 'n dom doon, ie maakt oe allenig mear me.

Hej *wateroawerlas*, dan zit ie met *tevöl water*; en 'n aander wilt 't ok nich hebben.

Stille wateren könt naa deep wean, wat der lös keump doar hej nog gin idee van.

“*t Zwatte water*” is nich zwat, en dat van de “gelle bekke” nich gel.

Wat bekken harren wal zwat water, mear toen wearcken de *waterzuuvering* nog nich.

Aj las hebt van *waterslag*, dan möj de loch oet de centrale verwarming zeen te kriegen.

Boawen ne *waterwelle* sloopen is vroagen um rimmetiek; op 'n *waterberre* dat lek is, sloap ie helemaal nich.

Zeej bie vee de *waterbloar*, dan köj der op wochen dat der 'n kieske of 'n vul keump.

Spöaten met 'n *waterkanon*, is 'n soort kegelen op al te metwillige leu; mear umvallen, dat doot ze.

Jonge leu dee wilt trowwen zoonder dat zee der genug geeld vuur hebt, mot an 'n *waterpap*.

As nen keerl *t met 't water* hef, dan is dat *water op de möl* van 'n dokter. Den mot em de *waterhoes-hoolding* noazeen.

Waterglas is gin glas, mear dun grei, da'j op de muren könt strieken a'j 'n keelder nich *waterdichte* hebt; hej *watervearf*, dan hej oe rotzoo an loaten smeren.

Bint ze *as water en veur*, en helpt proaten nich meer, dan könt ze mekaar wal scheeten.

Watergruwel is gin gruwel; wat leu bint der gek op.

Waterreus is nen erenaam vuur poalbörgers oet de stad Brielle.

Hej *hoogwater*, dan wördt 't tied da'j oftapt.

Waterstaats kearken, bint kearken oet de 19^e-eeuw, dee met riekssubsidie bint 'e bowd.

In 'n *waterzak* zit gewoon water, dat döt bie sporters vaak woonderen; mear vuur *wiejwater* möj de geestelijkheid inschakelen.

Leas ie in 't boek “*Varen waar geen water is*”, van drs. G.J. Schutten, dan wee'j hoo vroager, an dizze kaant van 'n lessel, vervoer oawer water, o.a. met zoompen, gung en vaak nich gung.

En as der nog heel wat *water duur de Boornse Bekke* mot vuur en alear 'n karwei of is, dan heult 't der nog wal effen vuur, dat döt 't.

In tied van oorlog hool ie 't in de *waterlinie* nich lang dreuge, zee zet dan alns *oonder water*; en a'j *oonderwater* bint, bi'j gewoon vot.

Met *jachwater* (alcohol) mag ie ok zoonder akte op luuze jagen.

't *Watermesientje* steet an 'n Piepersveldweg in Hettum; 't is gin mesientje, mear 'n vrooger pompstation vuur de febrieken van “Spanjaard”.

Water da'j zeet braanden, doaroawer hoof ie nich in te zitten. Dat köj toch an oew water wal veulen; oe oonder de kloomp veulen mag ok.

Waterlotten bint gin lotten woar ie ne pries op könt winnen; 't bint jonge valse lotten.

Op nen breek met 'n *watermark*, steet vaak wal ne pries, 'n notaris weet doar 't fiene van.

Hej der *een hen waterdösken*, dan hej der 'n paar op 'n löp; water keump doar gils nich an te pas.

A's *waterbevrös* en 't ies is dik genug, dan wördt 't drok tied da'j de schaatsen oet 't vet haalt. Doar mos ik, op de leagere school in Zeanderen, 'n gedicht oawer vuurdreagen. Miene keender en kleankeender, kent dat gedicht ok oet 't heuwd. Ieleu ma'j 't ok wal weten hoo dat gung. Hier keump et:

“Schaatsenrijden”

't heeft vannacht weer flink gevoren,
Alle sloten liggen dicht.

“Heerlijk man”, roept Pietjes vriendje,
Met stralend, blij gezicht.

“Straks, na schooltijd, ga 'k met vader,
Schaatsen kopen in de stad”.

Dan kan ik fijn vanmiddag rijden,
“Zeg eens Piet, hoe vind jij dat?”.

“Als jij rijden gaat” zegt Pietje,
“ga ik natuurlijk met jou mee”.

“k Neem dan stiekum vaders schaatsen”,
anders zegt hij zeker, “nee”.

's Middags op het ijs bindt Pietje,
stevig vaders' schaatsen aan.

Kijk, daar zwaait hij, kijk daar draait hij.
Pats, daar ligt hij op de baan.

Alle jongens staan te lachen,
wat een mal gezicht is dat.

“Heus” zegt Piet, “Ik kan wel rijden,
Maar het ijs is veel te glad”.

Wat leu hebt *geeld as water*, dee könt doon wat ze ich loaten könt. Der bint zat leu, dee *an zu'k water verlet* hebt.

Zo . . . en meer *water* wi'k oe nich *biej 'n wien doon*; wien met water, smaakt trowwens neargens noar.

Loa'w alns mear 'n betje *waterpas* hollen.

Boekennieuws

Jan Deckwitz

Titel : **Canon van Borne: vijftig vensters op de historie van Borne**

Auteurs : Jan ter Beke†; Hans Gloerich
Tonnie Monnink; Annemie Mulders–Gordijn; Martin Thiehatten; Tonny Vrijkorte

ISBN / EAN : 978-90-6289-656-1

NUR-code : 521 (regionale cultuur)

Uitgever : Uitgeverij Smit van 1876

Vormgeving : Harrie Faber

Op 13 juli jl. is de canon van Borne gepresenteerd. Voor de duidelijkheid, een canon is een verzameling van beschreven onderwerpen, chronologisch geordend, uit de historie van een land, streek, stad of dorp.

De canon van Borne bestaat uit 50 van die beschreven onderwerpen, in de titel hierboven aangegeven met “vensters”. Het zijn vensters: dat wil zeggen: er wordt aandacht besteed, een inkijk gegeven, in het onderwerp, zo mogelijk aangevuld met figuren, tekeningen of foto's. Het onderwerp wordt niet uitputtend beschreven, als de lezer geïnteresseerd is kan hij met een venster als gegeven verder onderzoek doen en eventueel zijn eigen bevindingen publiceren (bijvoorbeeld in ons verenigingsblad *Boorn & Boerschop*).

Bij het boek is een CD gevoegd waarop een aantal verhalen worden verteld door Annemie Mulders, zodat ook slechtienden kennis van de inhoud kunnen nemen. Tevens staat hierop een gedicht over Borne in het Twents, gemaakt en voorgelezen door Gerrit Rensink.

Het schrijven van vijftig vensters is een intensieve klus waar de nodige tijd voor moet worden uitgetrokken. In goed overleg is dan ook door het bestuur van de heemkundevereniging besloten, deze vensters te laten schrijven door meerdere auteurs; het zijn er zes geworden. Naast het schrijven is ook naarstig gezocht naar “plaatjes” die bij het onderwerp horen. Deze zijn door de auteurs en anderen ingebracht, ook is hiervoor een beroep gedaan op het gemeentearchief van Borne.

De vormgeving van het boek was in handen van Harrie Faber van Uitgeverij Smit van 1876. En er mag gezegd worden, de uitgeverij heeft er een schitterend boek van gemaakt. De tijdsbeelden zijn zowel met jaartallen als met een kleur aangegeven. Waar je ook begint te lezen, direct is duidelijk in welke tijdsperiode het onderwerp speelt.

Het eerste venster handelt over een gebeurtenis, zo'n 35.000 jaar geleden; er sterft een mammoet. De overblijfselen, een aantal botten, zijn enkele

jaren terug in de Stroom Esch teruggevonden. Vergelijking met een aantal andere vindplaatsen geeft een beeld van de grootte van de mammoet, zijn levenswijze en zijn voeding.

Een volgende vondst is het resultaat van mensenwerk. Het zijn urnen met asresten en enkele giften die aan de doden zijn meegegeven. Deze kunnen worden gedateerd in de bronstijd.

Vervolgens komen teruggevonden resten van boerderijen aan de orde, gevonden restanten van de hier gevestigde Romeinen. Ook bovengronds zijn resultaten te vinden vanuit het verleden, hierbij kunt u denken aan landweren als verdedigingsgrens, verhoging van het land door de wijze van bemesting of grachten om belangrijke gebouwen. Een voorbeeld hiervan is de havezate “Het Weleveld”, maar ook de Hondenborg op het Tusveld.

Niet de alleen zaken uit het verre verleden komen aan de orde, ook van recentere tijd zijn zaken interessant en van belang. Wat dacht u van ontwikkelingen in het onderwijs, de opzet van een gemeenteziekenhuis, oorlogstijd en het ontstaan van specifieke gebouwen. In het laatste geval denk ik aan het slechts enkele jaren geleden gebouwde Kulturhuis de Bijenkorf.

Al met al is het is een boeiend boek geworden: vijftig onderwerpen passeren vanzelfsprekend, alsof er verder niets meer te melden is. U weet wel beter, elk onderwerp kan verder uitgediept worden naar inhoud, naar overblijfselen, naar jaartallen of betrokken mensen. Zo zal het ook wel blijven en zo kan het ook u overkomen om zaken verder te onderzoeken. Wilt u kond doen van uw bevindingen: schrijf het verhaal, het vervolghet verhaal of het boek.

Van de bestuurstafel

Leo Leurink

De maand september zal vooral in het teken staan van het 50-jarig jubileum. Naast een receptie voor genodigden, waarbij ook het boek *'Borne bij de tijd'*, de z.g. 'scholencanon', zal worden gepresenteerd, willen we onze leden vooral wijzen op de jubileumfeestavond. Verder in dit artikel én op een bij dit blad gevoegde bijlage kunt daar meer over lezen. De in de bijlage opgenomen reserveringsbon dient u, als u de feestavond wilt bezoeken, in te vullen en vóór 10 september as. in te leveren.

Nogmaals de 'canon'-boeken' van Borne en het Bornse bijnamenboek

Zoals al in de vorige *Boorn & Boerschop* aangekondigd en u onlangs ook elders in krantenberichten heeft kunnen lezen, is het fraai uitgevoerde boek 'Canon van Borne', met 50 "vensters" over Borne's historie, in juli jl. verschenen en gepresenteerd. Elders in dit blad kunt u van dit boek een recensie lezen.

Tijdens de receptie op 21 september zal het boek voor de jeugd gepresenteerd worden: 'Borne bij de tijd'. Dit boek is geschreven door Hans Gloerich. In de vorige *Boorn & Boerschop* hebben we u over het boek al nader geïnformeerd.

Muziekgroep "Algerak", present op onze feestavond.

Op het 'grote' canonboek hebben diverse leden ingeschreven of hebben het al in hun bezit. Die mogelijkheid is er nu ook voor de het jeugdboek, wederom voor een zacht prijsje. Een foldertje met bestelbon vindt u bij dit blad. Ook is er een folder met bestelbon over het Bornse bijnamenboek, dat onze leden gratis ontvangen. U kunt ook extra exemplaren bestellen. Het bijnamenboek zal op woensdag 31 oktober op de ledenavond in Stefanshof worden aangeboden. Al de hier genoemde boeken zijn erg geschikt om als een presentje te geven en bovendien zijn ze van een vriendelijk prijskaartje voorzien.

De jubileumfeestavond op 29 september

Deze avond is exclusief bestemd voor onze leden; ongeacht gezinslidmaatschap of persoonlijk lidmaatschap kunnen er maximaal twee gratis kaarten per lidmaatschap worden aangevraagd. Alleen als op 10 september blijkt dat er nog plaatsen beschikbaar zijn kunnen, tegen betaling van € 10,- per kaart, extra kaarten worden toegewezen.

De bestelde kaarten zullen uiterlijk 21 september bij u aan huis worden bezorgd. Alle verdere informatie over het programma en verdere inhoud van de avond, die in het Kulturhus de Bijenkorf wordt gehouden, vindt u in de bij dit blad gevoegde folder.

De aanvraagbon dient u vóór 10 september bij één van de daar vermelde adressen in te leveren.

Ledenmutaties

Sinds de laatste vermelding in *Boorn & Boerschop*, hierbij onze nieuwe ledenaanwas; alle nieuwe leden heten we hartelijk welkom: Mevr. A. van Ool, Dagmar van Oosten, dhr. / mevr. E. Thomasson, mevr. C. Schaepers, mevr. A. Evertzen, dhr. / mevr. M. Reesink, (allen uit Borne) en dhr. H.J.M. Nijhof uit Enter.

Helaas moeten we melding doen van het overlijden van de volgende leden: mevr. A. Liedenbaum, dhr. B. Withag en Mevr. T. Mulder-Nieuwkamp.

Onze oprechte deelneming gaat uit naar de familie van de overledenen.

Belangrijke data om (alvast) te noteren

Hieronder vindt u de data voor de komende verenigingsactiviteiten. Onder voorbehoud van eventuele wijzigingen zijn de data in chronologische volgorde vermeld.

- za. 8 sept.: Open Monumenten Dag;
- vr. 21 sept.: Jubileumreceptie (voor genodigden)
- za. 29 sept.: Jubileumfeestavond (voor leden)
- wo. 31 okt.: Ledenavond
- do. 29 nov.: Ledenavond
- wo. 9 jan.: Nieuwjaarsvisite
- do. 19 febr.: Algemene Ledenvergadering.
- wo. 20 mrt: Ledenavond (dialectavond)
- do. 25 apr.: Ledenavond

Excursie naar Museumpark Oriëntalis en Gallo-Romeinse tempels

Henny Westerik

Op zaterdag 19 mei jl. vond de jaarlijkse excursie plaats. De activiteitencommissie bestaande uit Ria Blödner-Leushuis en Henny Westerik, heeft getracht met een bezoek aan een tweetal cultureel-historische objecten, een interessante bijdrage te leveren aan het jubileumjaar van onze vereniging.

Henny Westerik heette het gezelschap hartelijk welkom en gaf in het kort het dagprogramma aan. Stipt op tijd vertrok de bus van Brok met 34 deelnemers vanaf het NS station Borne in de richting van Nijmegen. De reisgoden waren ons die dag gunstig gezind en de reis verliep voorspoedig.

Om kwart voor 10 werden we ontvangen met koffie en heerlijk gebak in "de Taveerne" van het Oriëntalismuseum (beter bekend als Heilig Landstichting) bij Nijmegen. Daarna wandelden we, onder de deskundige leiding van twee gidsen, door het 101 jaar oude monumentale park, waarin het Christendom, het Jodendom en de Islam centraal staan. In het hoofdgebouw kregen we een uiteenzetting over de geschiedenis van Tenach (Oude Testament), Nieuwe Testament en Koran tegen de achtergrond van de oude culturen in het Midden-Oosten. Met veel historische objecten waaronder de Egyptische grafkamer van Sennedjem.

We vervolgden onze wandeling via Beth Juda, een dorpje uit het Midden-Oosten van omstreeks 1900. Dit geeft een beeld van het dagelijks leven met als hoogtepunt de prachtige synagoge, misschien wel de mooiste reconstructie van een oude synagoge ter wereld.

Vervolgens kwamen we in een gereconstrueerde stadsstraat uit de Romeinse tijd. Veel culturen zie je hier samenkomen in een multiculturele omgeving waarin het Nieuwe Testament ontstond en het Christendom zich ver buiten de grenzen van het Romeinse rijk verspreidde. Het paleis van Pontius Pilatus (landvoogd van Palestina) is van ongekende grootte en schoonheid en een mooie plek voor een groepsfoto.

Als laatste namen we kennis van de Arabische wereld met o.a. het bedoeïenendorp, de karavanserai en het in 2011 geopende Omanische vissersdorp, van grote betekenis vanwege de productie van wierook. Dit dorp is onlangs, in aanwezigheid van de sultan van Oman, door prinses Maxima geopend.

In de Romeinse Herberg hebben we genoten van een warme lunch op een speciale manier bereid; heel bijzonder.

Daarna namen we afscheid van het museumpark om onze tocht voort te zetten richting Elst voor een bezoek aan de N.H. Kerk met zijn Gallo-Romeinse tempels. Onder de kerkvloer van de huidige gotische kerk in Elst, die vanwege haar opmerkelijke toren al van verre een baken vormt, bevindt zich een archeologisch monument dat uniek is zowel voor Nederland als voor noordwest Europa.

*Het gezelschap van leden dat deelnam aan de excursie.
(foto: H. Westerbeek)*

Hier hebben we de resten van een vroegchristelijke zaalkerk uit de middeleeuwen bezichtigd. Hier bevinden zich de fundamente van twee Romeinse tempels uit de eerste eeuw na Christus. Heel apart was de maquette van een van de grootste tempels in het noordwestelijk deel van het Romeinse rijk.

Voor degenen van ons gezelschap die moeite hadden met het betreden van de steile trap onder de kerk was er een videopresentatie, waardoor ook zij een goede indruk kregen van hetgeen zich onder de kerkvloer bevindt.

De gezellige zonovergoten nazit bij "de Vereniging" dan wel bij "Het Wapen van Elst" onder een strakke blauwe hemel gaf een mooie gelegenheid alle indrukken van de dag nog eens de revue te laten passeren. We genoten met volle teugen van een heerlijk koel drankje.

Tegen vijf uur werd de terugreis aanvaard. Namens het gezelschap bedankte Martin Thiehattent het activiteitencomité voor deze indrukwekkende, interessante en gezellige dag.

Nog leverbare uitgaven

De Hof te Borne	(2006 2 ^o druk)	€ 10,00
Van Borghende tot Borne	(2009 2 ^o druk)	€ 12,50
Och ewig is so lang	(2003)	€ 20,00
Grenstwisten rond de gemeente Borne		€ 4,00
Grepen uit de Historie van Borne (2)		€ 4,00
Landweren, Borgen & Postwegen	(1990)	€ 4,00
Rond Horst en Hof te Borne	(1981)	€ 4,00
Borne, historie en volksverhalen	(1987)	€ 4,00
Kadastrale atlas Overijssel Borne-Weerselo		€ 20,00
Veertig jaar later, jubileumuitgave	(2002)	€ 5,00
Gerard Potcamp, een Twentse priester	(2011)	€ 20,00
Kiek toch 's, beeldkroniek gem. Borne	(1988)	€ 9,95
Van Nazareth tot Nazareth	(2009)	€ 15,00
Bonje in Borne	(2008)	€ 12,50
Een bijzonder energiek ondernemer	(2009)	€ 17,50
<i>Boorn & Boerschop</i> losse nummers		€ 4,00

Leden krijgen 10% korting op de genoemde prijzen!

Genoemde uitgaven zijn verkrijgbaar bij mevr. R. Blödtner, C. Hilbrinkstraat 56 Borne, tel. 074-2668908.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigeningsdeskundige en
boerderijen bemiddeling.

J.F.M. Hassels Mönning
makelaar en beëdigd taxateur
Lid Agrarische Sectie

Watertorenstr. 14 - Borne - Tel. 074-661581

Honderd jaar ervaring in drukwerk

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen

Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen

Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75

E-mail hdh@hassink.nl